

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Den Hollantschen Icarvs

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, M. DC. LXIV.

Ghetuyghenisse der Oudt-vaderen, ende Catholijcke Leeraren, die Peenius voorstelt, om te thoonen dat niemandt en can absolutelijck Middelaer wesen, als Christus alleen.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71360)

Ghetuygheniſſe der Oudt-vaderen,
ende Catholijcke Leeraren, die
Peenius voorſtelt, om te thoonen
dat niemant en can abſolutelijck
Middelaer weſen, als Chriſtus al-
leen.

Bemerckt, Dat ick niet alleen in mijn *Victorie*
van Roomen doorgaens, maer oock in dit tegen-
woordigh *Tractaet* gheleert hebbe met de hee-
le Roomsche Kercke. 1. Dat *Chriſtus* alleen,
ende onſen eenighen Middelaer is, te weten der ver-
loſinghe, oft verſoeninghe. 2. Dat hy op deſe wiſe oock
alleen moet ghenoecht worden den *waerachtighen*
Middelaer. 3. Dat de Heylighen niet anders en zijn
als onſe *Voor-bidders*, oft *Tuſſchen-sprekers* by Godt,
ende dat ſy ten opſichte van *Chriſtus*, maer oneyghent-
lijck *Middelaers* ghenoecht worden. 4. Dat alle onſe
ghebeden, oock van den Heylighen moeten uyt-
komen op *Ieſum Chriſtum*, als den oorspronck van
alle voorbiddinghe, ende verdienſten, 't welck de
Roomsche Kercke opentlijck belijdt, als ſy alle hare
ghebeden, die ſy oft in de *Miſſe*, oft andere befonde-
re dienſten ſluyt met deſe *clauſule*; *Door onſen Heere*
Ieſum Chriſtum, &c. Laet ons nu ſien, oft de ghetuy-
gheniſſen der Oudt-vaderen, ende Catholijcken
Leeraren, die *Peenius* teghen ons voorſtelt, teghen
ons zijn, oft liever voor ons.

Peenius pag. 2. Auguſtinus Lib. 2. contra Parmen. ſeght,
dat

dat Christus is den eenighen, ende Waerachtighen Middelaer.

Antw. Augustinus; spreeckt van den Middelaer der verlossinghe. Want een weynigh te voren, dat is, cap. 5. en 6. seght hy: Dat Christus onsen Middelaer is, die ghelevert is voor onse sonden, ende die sijn selven voor ons heeft opgehoert. Alsoo segghen wy mede dat Christus is den eenighen, ende Waerachtighen Middelaer.

Peenius pag. 3. Augustinus seght: Dat de Apostelen gheen Middelaers zijn, ende dat den Apostel een Anti-Christ soude zijn, indien hy hem selven een Middelaer ghenoecht hadde.

Antw. Augustinus seght, dat de Apostelen gheen Middelaers en zijn, ghelijck hy te voren geseyt hadde van Christus, te weten, die voor onse sonden ghelevert zijn, oft haer selven hebben opgehoert voor ons. Dit blijkt noch meer uyt 'tghene Augustinus daer by voeght 1. Dat de Christenen haer recommanderen in malkanders gebeden, ende dat Christus voor allen bidt, ende niemant voor hem; waer mede hy thoont, dat Christus noch voor sy-selven, noch voor ons eenighen middelaer van noode heeft, oft ghehadt heeft: Maer de Heylighen hebben van noode ghehadt eenen Middelaer, die haer door sijne doot soude versoenen met Godt, ende alsoo wat sy verkrijghen van Godt, sy verkrijghen dat door Christus. 2. Als Augustinus seyde: Paulus en is gheen Middelaer, dan seydt hy immediatelijck te voren, dat Christus een Middelaer is, in den welcken is de versoeninghe van onse sonden, sulck eenen Middelaer, seydt hy, en is Paulus niet, noch de andere Apostelen, ende by looverre sy haer soodanigh een Middelaerschap toeschreven, sy souden Anti-Christen zijn: dat segghen wy mede.

Peenius pag. 4. Augustinus en erkent gheen en anderen Middelaer der voorbiddinghe selfs, voor soo veel die van de verlossinghe onderscheyden is, behalven Christum.

Antw. Augustinus, ghelijck claer uyt sijne woorden blijktt, en erkent gheen en anderen Middelaer, die voor de gheheele wereld bidt, ende voor den welcken niemandt en bidt, behalven Christum, die de versoeninghe is voor onse sonden, dat is waer: Ende alsoo is hy den eenighen, ende waerachtigen Middelaer, ende niet Paulus, oft de andere Apostelen, waer uyt niet en volght, dat dese gheen voorbidders en zijn door Christum.

Peenius pag. 4. Indien sy Middelaers zijn, sy zijn gheen waerachtighe Middelaers, jae om dat sy gheen waerachtighe Middelaers zijn, daerom zijn sy't gheensins.

Antw. Sy en zijn gheen waerachtighe Middelaers, die voor onse sonden ghelevert zijn, die haer-selven voor ons hebben opgheoffert, die versoeninghe zijn voor onse sonden, die voor de gheheele wereldt bidden, ende niemandt voor haer, ghelijck Augustinus spreeckt van Christo; soo segghen wy oock: Sy zijn dan Middelaers, voor de welcke Christus selve heeft moeten bidden aen't Cruys, ende haer met Godt door sijne doot moeten versoenen. Sy zijn Middelaers, niet vande gheheele wereldt, dat is, alghemeyne, maer besondere voorbidders. Ergo sy en zijn gheensins Middelaers, dat en volght niet.

Peenius pag. 2. Augustinus seght Psal. 36. O volck verkiest soodanighen Priester voor welcken ghy niet ghenoodtsaecht en zijt te bidden, maer van wiens ghebedt voor u ghy seker mooght zijn, dese is onse Heere Iesus Christus, een Middelaer Gods, ende der menschen.

Antw. Dies niet teghenstaende, seght hy een

weynigh te voren : 'T is ons seer aenghenaem gheuegh, dat het heyligh volck der Kercke van Caribago, door soodanigh een Bisschop verheuen is, die in alles heyligh, ende in niets berispelyck was. Daerom moet een Priester Gods soodanigh zyn, op dat hy, 'tghene het volck voor sijn-seluen niet en sal vermoghen hebben by Godt, verdiene voor 't volck te verkrijghen, dat hy sal ghevraeght hebben. Hier stelt hy even wel den Priester tot eenen Voorbidder by Godt, al is't dat hy seght, dat Christus onsen Priester is, voor den welcken niemandt en bidt, &c. soo en sluyt hy dan hier mede alle voorbidders niet uyt, dienvolghens oock niet de Heylighen; oft soo jae, bewijit het uyt sijne woorden.

Peenius Ibid. Augustinus seght Psal. 29. Waerom lidt Christus voor ons? om dat hy verweerdicht is, de Middelaer te zyn.

Antw. Maer waerom seght Augustinus dat Christus een Middelaer is? de reden kost ghy hier by hem vinden: te weten, om dat hy mensch gheworden is, en waerom is hy mensch gheworden, anders, als ons ons te verlossen? soo spreeckt dan Augustinus hier van een Middelaer der verlossinghe.

Peenius pag. 3. Augustinus Psal. 94. seght: Indien ghy een Priester begheert, hy is boven de hemelen, aldaer hy bidt voor u, die op aerden voor u ghestorven is.

Antw. Uyt die laetste woorden: Die voor u ghestorven is, blijkt klaer dat Augustinus hier spreeckt van den Middelaer der verlossinghe.

Peenius Ibid. Augustinus seght Psal. 108. Daer en is gheen waerachtigh ghebedt dan door Christum.

Antw. Soossegghen wy oock, en daerom sluyten wy alle onse ghebeden, met dese, oft equivalente clause: Door onsen Heere Iesum Christum, van den welcke

welcken, oock de ghebeden der af-ghestorvene Heylighen, moeten haer kracht hebben.

Peenius *ibid.* Augustinus Tract. 1. in Ep. Joan. seght, dat Ioannes sich in't ghetal der sondaren ghestelt heeft, ende niet tot een voorsprake, op dat by Christum tot een voorsprake hadde.

Antw. Maer ick en vinde hier niet, dat Augustinus hier de Heylighen uytfluyt, de welke gheen sondaers en zijn.

Peenius *ibid.* Augustinus seght lib. 2. contra Parmen. c. 8. Parmenianus heeft den Bisschop ghestelt tot een middel-tusschen Gods, ende den menschen, wie vande goede, ende ghetrouwe Christenen soude hem verdragen? Wie soude hem als een Apostel Christi, ende niet als een Anti-christ aenstien?

Antw. Leest Augustinus wel op dese plaetse, ghy sult daer vinden, dat de Donatisten roemden van hare Bisschoppen, ende namelijk van Donatus, dat sy waren sonder vleck, en sonder ghebreck, dien-volgens dat sy mochten bidden voor allen, ende niemandt voor haer. Hoe? seght Augustinus: heeft Optatus, oft Parmenianus, oft Donatus gheen vleck, ghehad, noch ghebreck? maer dese zijn soo verblindt door de liefde der menschen, dat sy durven segghen volbracht te zijn in Donato, 't welck van onsen Heere Iesu Christo alleen, heeft konnen gheseght worden, te weten, dat sy sonder vleck, ende voor allen moghen bidden, ende niemandt voor haer. Dit en segghen wy niet van den Heylighen; sy zijn wel sonder vleck, ghelijck ghy self moet bekennen, maer elck in't besonder en is gheenen alghe-meynen voorbidder voor allen; ghelijck Christus is, ende Christus bidt oock voor haer, want hare ghebeden en souden gheen kracht hebben sonder de verdienst, ende alghe-meyne

meyne voorbiddinge Christi: oversulecks, ick en kan niet sien, hoe Augustinus hier de voorsprake der Heylighen uyt. sluyt.

Peenius pag. 4. Ambrosius lib. de Isaac & anima. seght, dat Christus, onsen mondt, onse ooghe, ende rechte handt is by den Vader, sonder wiens voorsprake, noch wy, noch alle Heylighen met Godt niet en hebben.

Antw. Ick en hebbe dese plaetse niet konnen nae-sien, om dat ghy citeert sonder Capittel, doch gheene swarigheydt, wy spreken ghelijck Ambrosius, want om te thoonen dat de Heylighen selve sonder de voorsprake Christi, niet by Godt hebben, daerom sluyten wy alle onse ghebeden: *Door onsen Heere Iesum Christum.*

Peenius ibid. Clemens lib. 2. Constit. cap. 28. seght: Wy en kunnen tot den almachtighen niet toegaen, dan door Christum.

antw. Dat ghy Clemens selve ghelesen hadt, ghy soudt moeten bekennen, dat ghy selve dese plaetse niet verstaen kont, om dat-se gheen connexie en heeft met het voorgaende; oft indien-se eenighe heeft, soo soude-men hier door dit woordeken Christus, moeten den Bisschop, oft Priester verstaen, die inde Schrifte Christi, oft ghesalfde ghenoeemt worden, soo dat den sin zy, dat wy gheenen toegangh en hebben tot Godt, als door de Priesters: oft soo niet; soo stelt even wel desen Clemens de Priesters tot onsen-boden by Godt, ende seght, dat de Priesters zijn den mondt des Heeren. Jae, dat wy door haer, de vreeslijcke, ende eeuwighe belofte verwachten; niet teghenstaende dat hy seght, dat-men tot den almachtighen Godt niet en kan toegaen, als door Christum, ghelijck hy dan niet uyt en sluyt de Priesters, en Bisschoppen, soo

spo en sluyt hy oock niet uyt de af-ghestorvene
Heylighen.

Peenius pag.5. Ignatius Ep. ad Philadelph. seght :
Daer is een Godt des ouden , ende des nieuwen Testaments,
daer is een Middelaer Godts, ende der menschen, ende eenen
vertrooster, &c.

Antw. Maer hy voeght'er by : Soo zijn dan alle de
Heylighen saligh ghe worden in Christo, verhopende op hem,
ende hem verwachtende; en door hem hebben sy de salig-
heydt bekomen. Hy seght dan, dat Christus is, den Midde-
laer der verlossinghe, namelijk oock van de Heylighen
des ouden testaments, dat segghen wy met hem.

Peenius ibid. Ignatius Ep. ad Antioch. seght: De Apo-
stelen die gheseght hebben datter eenen Godt is, die selve heb-
ben oock gheseght, datter is een Middelaer Godts , ende der
menschen.

Antw. Maer hy voeght'er by : Wat segghen de Apo-
stelen, te weten, als sy segghen datter een Middelaer
is is hy verstaen hier door, den mensche Iesus Christus , die
sijn-selven ghegeven heeft voor het leven , ende saligheydt
der wereldt. Ignatius dan spreeckt vanden Middelaer
der verlossinghe.

Peenius ibid. Ignatius ad Magnesios, seght : Loopt
samen alle als tot den tempel Godts , als tot eenen Altaer
tot eenen Iesum Christum , tot den hooghen Priester, &c
Wederom : Daer is een Christus , in welcken alle volck
gheloovende , ende alle tonghe belijdende , met Godt ver-
eenicht is.

Ant. Soo spreken wy oock : maer daer is oock
eene sekere vereeninge tusschen ons ende den Hey-
lighen , want daer is onderlinghe ghemeynschap , ghe-
lijck wy in't voorgaende ghesien hebben uyt de
twaelf artikelen : ghelijck dan door de vereeninghe
die

die wy hebben met Godt, niet uytghesloten worde de vereeninghe met den Heylighen ; alsoo, en sluyt Ignatius de voorsprake der Heylighen niet uyt, als hy seght, dat Christus onsen tempel, altaer, ende Hoogh-priester is, ende dat hy ons vereenicht met Godt.

Peenius ibid. Ignatius ad Philadelph. seght : Ghy maeghden hebt den eenighen Christum voor ooghen, ende sijnen Vader in uwe ghebeden.

Antw. Indien dit moet ghenomen worden, ghelijck het luydt, dat is met uyt-slaytinghe van alle andere, soo wordt hier dan uytghesloten den H. Gheest, want moeten wy, soo ghy dese woorden wilt verstaen hebben, in onse ghebeden niemand anders voor ooghen hebben, dan Christum, ende sijnen Vader, waer blijft dan den H. Gheest ? nu is't seker, dat den H. Ignatius soo sprekende, hier niet en heeft willen uyt-sluyten den H. Gheest, al-hoe-wel hy daer van niet en vermaent ; ergo schoon hy niet en vermaent van den Heylighen, ten volght nochtans niet, dat hy-se daerom uyt-sluyt, ghelijck hy oock niet uyt en sluyt den H. Gheest.

Ten tweeden: 'Tis seker dat Ignatius hier spreekt tot de maeghden alleen, soo vraghe ick dan, of men uyt sijne woorden wel magh besluyten, dat de andere, die gheene maeghden en zijn Christum, ende den Vader niet en moeten voor ooghen hebben ? 'tis seker dat neen. Als hy dan seght, dat men Christum, ende den Vader voor ooghen moet hebben, soo sluyt hy hiermede noch min de Heylighen uyt, om dat hy niet en seght, dat men Christum, ende den Vader ALLEEN, moet voor ooghen hebben, oft soo hy dit wil segghen ? soo sluyt hy dan uyt den H. Gheest.

Peenius ibid. Chrysostomus Hom. 3; de Penit. seght:

Wau-

Wanneer-men den menschen verbidden sal, soo moet-men de deurwachters eerst ontmoeten. ende de pluymstryckers, en vleyers daer toe beraeden, en dick wils verre gaen. In Godt en is niet dierghelycks, hy is te verbidden, sonder Middelaer.

Antw. 1. Hier uyt soude moeten volghen, dat Christus selve gheen Middelaer is, want Chrysofostomus seght absolutelijck, dat-men Godt verbidden kan sonder eenighen middelaer.

2. Wie heeft daer oyt aen ghetwijffelt, oft men KAN in mediatelijck tot Godt gaen sonder Middelaer? de questie is, oft men dat altijd MOET doen, soo dat hy injurie aen Godt doet, die dat niet en doet? dit en seght Chrysofostomus niet.

3. Chrysofostomus spreeckt van het betrouwen niet te stellen op sterflijcke menschen, want soo seght hy een weynigh te voren: Indien u yet moeyelycks is overkomen, en neemt u we toevlucht niet tot de menschen, noch tot de menschelijcke hulpe. Daer naer: 'Tsal te verghhefs zijn al wat ghy van de menschen sult vereysehen, indien Godt onse herten niet buyght, oft bedreeghet. Ergo; hy sluyt hier de Heylighen uyt, dat en volghet niet.

Peenus ibid. Chrysofostomus Homil. 17. ex variis in Math. locis. Prijs de Chananceusche vrouwe, om dat sy niet tot Iacobum, noch tot Ioannem ghegaen is, maer recht tot Christum sonder Middelaer te soecken.

Antw. Die dese gheheele Homilie wil lesen, sal klaerlijck sien, dat Chrysofostomus hier op't hooghste prijs, ende verwonderit staet over de kloeckheydt van dese vrouwe, om dat sy in haer lijden, haer niet ghekeert en heeft, tot eenighe menschelijcke hulpe, niet alleen die voor haer souden spreken, maer oock selfs niet tot de tooveraers, waer-segghers, Chirurghs, en

andere, ſoo *Chryſoſtomus* daer nae ſeght, maer dat hy dit altemael overſlaende, recht is tot *Chriſtum* ghegaen; waer uyt hy beſluyt, dat ſy ghebacht heeft een uytnemende, ende wonderlijcke kloeckmoedigheidt. Wy ſtaen daer mede over-verwondert, ende prijſen haer, en ſegghen, dat ſy ſeer welghedaen heeft: maer ghelijck hier uyt niet en volght, dat hy qualijck doet, oft berijpelijk is, die in ſijn lijden, ſich keert tot de menſchen, ende in ſijne ſieecten tot de Medecijn-meesters, alſoo en volght hier mede niet uyt, dat hy qualijck doet, oft berijpelijk is, die ſich keert tot den Heylighen; want die het een prijſt, en miſprijſt daerom het ander niet. Alſoo is oock te verſtaen de andere ſpreuke die ghy daer by voeght.

Tot noch toe dan, en hebt ghy niet eenen Oudt-vader voorgheſtelt, die ons verbiedt by den Heylighen te gaen, om hare voorſprake te verloecken; want oft ſy ſegghen dat *Chriſtus* onſen eenighen Middelaer is, der verloſinghe, dat ſegghen wy oock, doch hier mede en worden niet uytgheſloten andere voorbidders; oft, dat de Heylighen onſe voorbidders niet en zijn, die ons verlost hebben, ſoo leeren wy mede, oft, dat wy tot Godt moeten gaen, door *Chriſtum*, dat is mede ons ſegghen, daerom ſluyten wy alle onſe ghebeden met deſe clauſule: Door onſen Heere *Ieſum Chriſtum*, om te thoonen, dat oock de ghebeden der Heylighen hare kracht moeten hebben van *Chriſto*: oft, ſy prijſen de ghene die tot *Chriſtum* ghegaen zijn, ſonder eenighe menſchelijke hulpe te verſoecken, dat prijſen wy oock, maer hier door en wordt het contrarie niet miſpreſen; ende alſoo hebt ghy hier gevochten tegen den winn.

Nu,

Nu, dat ghy uyt onse eyghen Leeraers, wilt bewijzen, dat de Heylighen gheen Middelaers en zijn, dat is immers belachelijk, ende een teecken, dat ghy alleen wilt disputeren van enckele woorden: Want ghy moet my bekennen, dat die Leeraers, die ghy *Paepse* noemt, gheleert hebben de voorbiddinghe, ende aenroepinghe der Heylighen. Dien-volghens, indien der eenighe waren die leerden, dat de Heylighen gheen Middelaers en zijn, oft moghen ghe-noemt worden, dat sy dit noodtsakelijck moeten verstaen, van een *eyghentlijck* spreken, dat is van Middelaers der verlossinghe, oft *per excellentiam*, door uyt-nementheydt, ghelijck *Christus* is: wanneer ghy dan ons soodanighe Leeraers sult voorghestelt hebben, wat sult ghy ghewonnen hebben, als die selve Leeraers maer staende houden, gelijk sy moeten doen, indien sy oprechtelijck *Paepse* zijn, de voorbiddinghe, ende aenroepinghe der Heylighen? nochtans laet ons hooren.

Peenius pag. 6. Clemens Roman. lib. 2. Constit. c. 32.
 seght: Men magh tot den almachtighen Godt niet naderen,
 dan door *Christum*.

Antw. Hier op heb ick boven gheantwoordt.

Peenius ibid. Hincmarus Bisschop van Rhjms schrijft
Ep. ad Hincm. cap. 25. aldus: De Heere heeft ontrent
 den avondt aen het cruyce ghehanghen, by selve Priester
 zynde, &c. die inghegaen is in het binnenste des voorhanghs,
 by alleen uyt die ghene, die't vleesch omghedraghen hebben,
 bidt aldaer voor ons.

Antw. Dit wijst sijn-selven uyt, dat *Hincmarus*
 hier seght, dat *Christus* alleen in den hemel voor ons
 bidt, als Priester, die ons aen't cruyse heeft verlost. Soo seg-
 ghen wy mede, dat *Christus* den eenighen Middelaer is,
 maer

maer hier mede en worden andere voorbidders van andere qualiteyt niet uytghesloten.

Peenius *ibid.* Thomas p. 3. q. 26. art. 1. ad . Dese guesstie opentlijck verhandelende, oft Christus alleen de Middelaer zy, noemt de Propheten, en Priesters Middelaers door dispositie, ende ministerielijck, &c.

Antw. Den H. Thomas op die selve plaetse, leert het selve met ons in Concluf. segghende: Christus alleen is den volmaecten Middelaer Godts, ende der menschen, voor soo veel als hy het menschelijcke gheslachte door sijne doot met Godt versoent heeft. Is dit niet 'tghene ick nu hondertmael gheseydt hebbe? Niet te min, soo segghen den selven H. Thomas in Supplem, q. 72. art. 2. in Concluf. Dat wy de weldaden Godts ontfanghen door de middelinghe der Heylighen, ende dat wy haer daerom tot vonsprekers by Godt stellen, ende ghelijck als Middelaers, als wy van haer vrighen, dat sy voor ons souden bidden. Komt dit altemael niet precies over een met mijn segghend?

Peenius *ibid.* Cajetanus in 1. Timoth. 2. seght: Iedien der meer middelaers waren by Godt, ende der menschen, &c. Maer hier uyt dat'er een Middelaer Godts, en der menschen is, om den mensche met Godt te versoenen, hem alleen komt het toe te middelen tusschen Godt, ende der menschen.

Antw. Dit wijst wederom sijn-selven uyt, dat Cajetanus hier spreeckt van een Middelaer der verlossinghe, ghelijck sijne woorden luyden, ende overlulcks niet en loochent datter meer Middelaers der voorbiddinghe zijn.

Peenius pag. 7. Ioannes Hesselius Professor van Leuven in 1. Timoth. 2. seght: Dat de heylighe menschen, en Engelen, gheen Middelaers zijn, ghelijck de Scrijft spreect, om dat-se door haer selven Gode niet en kunnen behaghen.

Antw.

Antw. Maer hy voeght'er by, ghelijck ghy selve bekennt : Dat-se door een on-eyghentlycke maniere van spreken middelaers gheseght worden, nochtans gheen middelaers Godts, ende der menschen zijn, maer indien men soo spreken moght, middelaers tot den Middelaer, want al wat oft Engbel, oft heyligh mensche van Godt bidt, dat bidt hy door Christum den Middelaer, ende selve en gaet hy niet immediatelijck tot Godt, ghelijck Christus. Nota, ghelijck Christus, en door Christum, ende middelaers on-eyghentlycke sprekende; is dit niet al het selve, met'tghene ick nu soo dickwils gheseydt hebbe?

Peemius ibid. Claudius Espenceus in 1. Timoth. 2. Thoont opentlijck dat Christus onsen eenighen Middelaer is.

Antw. 'T is waer, namelijk, om dat hy, samen Godt, ende mensch is, ende dat hy herschaepen heeft, 'tghene Godt hadde gheschapen; dan seght hy, alter talis nemo: soodanigh een Middelaer en is niemant anders: Wie twijffelt daer aen? want niemant en is samen Godt, ende mensch, ende niemant en heeft ons herschapen, als hy: Ergo daer en zijn gheene andere voorbidders, oft, door een on-eyghentlycke maniere van spreken, Middelaers, dat en volght niet. Nu laet ick staen dat-ghe de woorden van Espenceus niet ghetrouwelijck voorghestelt hebt: want die woorden en kan ick by hem niet vinden: Die soodanigh niet en is, en kan gheen Middelaer gheseght worden, nae de stantvassighe over-een-stemminghe der Vaderen.

Peemius ibid. Claudius Espenceus de Christo mediatore cap. 9. seght: Door Christum den eenighen, ende alleene Middelaer Godts, ende der menschen, worden onse offerhanden, ende ghebeden verhoort.

Antw. Niet te min hy hout de Heylighen voor
voor-

voorbidder de invocat. Sanct. segghende: Het Christelijck volck, bidt de Heylighen, datse voor hen, jae met hen, Godt, ende den Heere bidden, op dat het door hare ghebden, de welcke het gheloofst veel te vermoghen by Godt, verkrijghe' gheue dat het versoect: Godt alsoo biddende, dat hy hare ghedurighe wenschen, ende begheerten voor onse saligheyt sich gheveerdighe te verhooren, door, ende om Christum. Hier hebt ghy wederom het selve ghevoelen met ons: Te weten, Eenen Middelaer Christus, ende nochtans de Heylighen voorbidder: ende alsoo seght den selven Espenceus volghens uwe bekenenisse, dat den name van Middelaer den Creaturen wel magh ghegeven werden, maer niet door eenighe met Christo gemeys, voor soo veel te weten als hy saligmaker, ende verlosser is, soo Espenceus daer nae klaerlijck te kennen gheeft.

Peeni. pag. 8. Corn. A Lapide in 1. Timoch. 2. seght: Sommighe Catholycken wachten sich anghetijck ghenoech, datse den naem van Middelaer niemant anders gheven dan Christo.

Antw. Maer hy voeght'er by, dat Augustinus, daer ingheen scrupelghemaect heeft, en te voren, seght hy seer wel, dit is *questio de nomine*, een questie van een enckel woordt: *Vant de Catholycken comen hier in over een, dat de Heylighen voor ons bidden, ende dienvolghens datse by Godt, voorsprekers, voorbidder, ende patroonen sijn: Nu met de ketteren en sullen wy niet twyffen over den naem, datse maer toe en stemmen, dat de Heylighen als Advocaten by Godt voor ons tusschen-spreken, wy sullen wel over-een-comen, schoon sy den naem van Middelaer aen Christo alleen, ende niet aen den Heylighen willen ghegeven hebben.* 'Tis soo, want de swarigheyt en is inden enckelen naem niet ghelegghen, maer in de sake selve.

Wat

Wat wilt ghy nu noch meer hebben? dat ick
voorder de andere ghetuygenissen van onse Leerae-
ren beantwoorde? dat waer verloren inckt ende pa-
pier; want inde plaetse datse teghen my strijden, sy
sijn tot mijn voordeel: Want ick segghe met Ludovi-
cus Soto in 1. Timoth. 2. de Heylighen, ende Enghelen
sijn de principaale, ofte opperste middelaers niet, maer min-
dere, of ghelyck als middelaers. Daer en is niet dan, dat be-
ter ghelyck ick ghezeyt hebbe, dat'er veele andere mindere
middelaers sijn, ende nochtans dat Christus ghezeyt werde,
een Middelaer Godts, ende der menschen, door uytneemt-
heit, den eersten, den princepaelsten, den oppersten, den noot-
sakeelijken. Dit sijn de eyghen woorden van Soto die
precys met de mijne over-een-komen.

Wy segghen oock met den H. Thomas in 1. Ti-
moth. 2. dat'er eenen middelaer is, die hem selven ghegbe-
ven heeft tot een rantzoen voor allen, dat is, een eenigh
Middelaer der verlossinghe.

Wy segghen met den H. Ioannes Chrysofomus 1.
Timoth. 2. Hom. 7. De Middelaer moet met beyden, te
wezen, met Godt, ende den menschen ghemeynschap hebben,
welcker middelaer hy is &c. te weten in dien sin, in den
welcken Chrysofomus hier uydruckelijck spreeckt,
dat is, een Middelaer, die voor de menschen ghestorven is,
ende voor haer aen't kruys heeft ghehanghen, soodanigh
een middelaer segghen wy mede, en kan niemandt
anders wesen.

Wy segghen met Costerus in Enchirid. pag. 660.
Die is waerlijck een middelaer tusschen Farcyen, die se bey-
de over-een-brenghet, aldermeest indien hy dat van't sijne
doet, ende den veronghelyckten voldoet, ende den anderen
te rechte, ofte t'onrechte afkeerigh, door gaven, op wat
wijse het mach zijn, oock versoent: Godt de Vader was door
de

de menschen der sonden ghe-offenseert, Christus heeft hem voldaan, opleggende den prijs van sijn bloedt, ende sterfende; dese uytneementheyt van middelaer schryft den Apostel Christo alleen toe: Nochtans de Heylighen, ende de Enghelen en laeten daerom gheen middelaers te zijn. Soo lout ghy Costerus moeten doen spreken hebben, ende niet lijne woorden verkorten.

Wy segghen met *Salmoron* disput. 6. in 1. *Timoth.* 2. Dat de Heylighen gheene middelaers en konnen sijn ghelijck Christus, te weten, der verlossinghe, maer dat se oneyghentlijck middelaers te noemen sijn, om dat se voor ons intercederen, ende ons gunstigh zijn; want al wat een Enghel, ende een heyligh mensche van Godt bidden, dat en bidden sy niet dan in de cracht Christi des middelars. Is dit niet al'telve, dat ick soo dick wils in mijn *Victorie*, ende in dit teghenwoordigh *Tractaet* herhaelt hebbe.

Wy segghen met *Pistorius* in *Hodeget* pag. 269. dat het middelaers ampt, 't welck *Moyse* toegheschreven wort *Gal.* 3. 19. als hemel, ende aerde verschillen van Christi middelaer-Ampt: Wie heeft daeroyt aenghet wijffelt, oft contrarie ghezeyt? of ghetoont dat se yets ghemeens hadden, oock selfs aengaende de voorbiddinghe, aenghesien dat wy Christum houden, als den eersten oorspronck van alle voorbiddinghe, ende de andere, als de ghene, welckers voorbiddinghe, alle hare cracht moet hebben, ende uyt de doot, ende uyt de voorbiddinghe Christi.

Wy segghen met *Augustinus* lib. 2. Ep. *Parim* Cap. 7. dat'er meer advocaten, voorbidders, intercesseurs sijn, nochtans en erkennen wy niet meer als een midtelaer, die voor ons sijn selven heeft gheoffert, ghestorven &c. ghelijck wy boven ghesien hebben, dat *Augustinus* spreect, en daerom en sijn die intercesseurs &c. ten opsichte van Christus

Christus maer Middelaers, oneyghentlijck sprekende, ofte Middelaers der voorbiddinghe, ghelijck ick meermael, hier, ende in mijn *Victorie* gheseyt hebbe.

Op de woorden van *Glaudius Espencaus*, ende de andere van *Augustinus*, hebbe ick u boven voldaan.

Peenus pag. II. *Vat een verkeerthey is het als die van 't Pausdom de Heylighen stellen tot Middelaers niet alleen der voorbiddinghe, maer oock der verlossinghe.*

Antw. Dit is wederom gheloghen, want ghy en zijt niet maer high te toonen, dat oyt Catholijck Schrijver de Heylighen ghestelt heeft tot Middelaers der verlossinghe.

Peenus. Sy voeghen altoos dese twee te samen, door gebeden, ende verdiensten, *precibus, & meritis.*

Antw. Dat wy dit altoos doen, dat is onwaerachtigh, dat dit somwijlen gheschiedt, dat is waer, maer hier uyt en volghet niet, dat wy de Heylighen stellen tot Middelaers der verlossinghe.

Peenus Bellarminus seght lib. I. de indul. Cap. 4. dat er niet ongherymt is, indien de Heylighen opeen sulcke wijze onse verlossers gheseght worden &c. Ende wat ongherymt heyt is er te segghen dat de Heylighen door haer lijden opeen sekere maniere ons van onse sonden verlossen.

Antw. Meester *Daniel*, ghy zijt een wonderlijck man, op dat ick niet ergher en segghe: Hoe gheerne soude ghy de ooghen van uwe ghemeente vol stof werpen, dat is, haer verblinden, met enckele, ende ydele woordekens, op de welcke wy niet meer en passen, als op een hayken, als wy maer de sake selve hebben. Dit soude uwe ghemeente wel kunnen sien hebben, indien ghy de woorden van *Bellarminus*, ten vollen hadt voorgestelt? dese dan, luyden aldus:

Indien men den naem verlosser absolutelyck neme, wy

b

antwoorden

antwoorden, dat Christus alleen den verlosser is, want die wort eyghentlyck, ende absolutelyck verlosser ghevoert, die uyt het ghevanghenisse verlost, niet de ghene die ons schult van cleyn importantie voor een ander betaelt: Nu wy worden dan alleenlyck ghezeyt ghevanghen te zyn, als wy onder de sonde verkocht zynde, soo de Schrifturen spreken, met de stricken des duyvels ghebonden ghehouden worden naesijnen wille, 't welck alsdan alleenlyck geséu. Wanneer wy door doodelycke sonde gevallen sijn uyt de gratie Godts; van dese slavernije, ende ghevanghenisse connen wy alleen verlost worden door het bloet Christi, ende doore moet hy alleen geseght worden eyghentlyck, ende absolutelyck den verlosser: maer indien men desen naem verlosser, op 'truymste neme, alle de ghene, die yemand verlost van ewighe schult, ten sal niet ongheruynt sijn, indien Heylige maenien, op eene sekere wyse, dat is, naer yets, niet simpelick op 'truymste, niet nae de nauwe beteecknisse der woorden, onse verlosser gheseght worden: VVant, indien de Prophet Daniel, aen den Coningh Nabuchodonosor niet onbequaemlyck geseyt heeft Verlost uwe sonden door aelmoedighen, Daniel 4. Waerom soud'et onbequaemlyck geseyt sijn, dat de Heylighen door haer lyden onse sonden connen verlossen? ende indien den H. Paulus 1. Cor. 9. van sijn salverghesbreven heeft: Ick ben al aen allen geworden, op dat ick allen sou saligh maecken, waerom en heeft hy oock niet connen schryven, op dat ick allen soude verlossen? VVant den naem Salichmaker, en is niet min eyghen aen Christo, als den naem Verlosser.

Indien ghy dese woorden van Bellarminus soo voorgestelt hadt, soo soude uwe ghemeente connen sien, dat ghy bedrieght, als ghy absolutelyck seght dat wy de Heylighen stellen tot mi delaters der verlossinghs, daer alleenlyck de questie is, of men haer

dese naeme verlosser op'truymste genomen, wel mach
 noschrijven: Bellarminus toont alkenlijck dat dit too
 ongeijmt niet en is, en dat namelijk uyt de woor-
 den van Paulus segghende, dat hy al aen allen ghewor-
 den was, op dat hy allen sou salich maken, ofte soo uwen
 text heeft v. 22. behouden soude: waerom en mach
 men dan Paulus op't ruymste niet Saligmaker noe-
 men, ofte behouder? soo dat het hier alleen op aen-
 comt, of men soo een naem MAGH gheuen, ende o-
 versulcx op enckele woorden. Nu, wat wilt ghy
 hebbē dat men soo niet en mach sprekeñ soo weder-
 leghe dan de redenen van Bellarminus; ende seghe ons
 of ghy een mensch, die u soude van de doot ver-
 lossen, niet en sout moghen noemen uwen verlosser?

Peenius. Oversulcx heeft Cor. Hazart Iesuyt tot Ant-
 werpen groot onghelijck, ende niet syne Partye, over welc-
 ken hy claeghe in syn Tractaet van't aentoeppen der
 Heylighen p. 1. Cap. 1. dat die van het Pausdom andere
 Middelaers stellen benessens Christum, want sy en stellen die
 niet alleen benessens hem, maer verre, seghe Hazart, onder.

Antw. Uyt wie be wijft ghy my dat wy se nessens
 Christum stellē? uyt Bellarmino? die seghe heel contrarie,
 gelijk wy nu uyt sijne eygē woordē gehoord hebbē.

Peenius. De daghelijck sche practycke thoont, dat se
 de Heylighen stellen hoven Christum.

Antw. Dat en is immers niet waer. Want dat Chri-
 stum alleen, ende niemant anders nessens hem den ee-
 nighen Middelaer is, die ons verlost heeft, ende die
 noch voor ons bidt als verlosser, ende saligmaker,
 dat bekennen wy, ende leeren wy.

Peenius. Iae dat doense somijts (door de waerheyde
 overtuight zijnde) met woorden, wanneer sy van de onse,
 door het VVoort Godts, tot sulcke ongre gebracht werden, en
 verlegen staen.

Antw. Wat dat ghy al praet, goede man? dat hebben wy Catholijcken gheleert, als ghy-lieden noch staect, ick en weet niet waer, en dat men inde geheele werelt van uwe ghesintheyt niet en wilt spreken: Ghy-lieden zijt al te laet te voorschijn gecomen om ons door het Woordt Godts t'overtuighen, wy hadden dat al vast, ende wisten seet wel, ende toonden't met'er daer, dat Christus alleen onsen Saligmaker, ende verlosser is, ende niemant beneffens hem; dat, segh'ick, wisten en leerden onse Catholijcke Leeraers uyt het Woordt Godts, eet ghy-lieden wist wat het woordt Godts was, als ge noch waert erghens in *spatijs imaginarijs*, op die plaatsen die nergens en sijn.

Peenius. pag. 12. De practijcke van den dienst, die de menschen in't Pausdom aen den verstorven Heylighen bewijzen, en die openlijck gheleert wert, dat men haer bewijzen magh, en moet, roept hier teghen, dat, et niet anders en is, als een bedeckinghe van schande, waer onder sy de naecktheyt van de hoers van Babel, te vergeefs trachten te verbergen.

Antw. Lustigh aen Peens, lieght al sterck aen, want soo sult ghy uwe schande dies te meerder ontdekken. Wie van de onse heeft u gheleert dat wy de Heylighen MOETEN aenroepen, ofte eeren? wie heeft u geleert, dat wy haer Middelaers moeten stellen neffens Christum? wie heeft u geleert dat het Pausdom is de hoere van Babel? hoe durft ghy dit soo plotselijck uytbraecken, sonder bewijzen? wie heeft u gheleert dat onse practijcke foodanigh is, ghelijck als ghy hier seght?

Peenius. Die van't Pausdom leeren, dat de Heylighen alwerende sijn.

Antw. Dat is de eerste leugen.

Peenius.

Peenius. Sy leeren datse herten-kenners sijn.

Antw. Dat is bedroch, want ghy weet uyt onse eygen woorden, dat wy, dief-aengaende niet anders en leggen, dan dat Godt aen haer de voor-nemens, ende gedachten des herten kan openbaren, gelijk hy aen Petrus, Paulus, ende Samuel, en andere gedaen heeft; of dit nu geschiet door een eygentlijk insien des herten, ofte andersins, dat raect de wijse alleen, middelertijt hebben wy de sake selve.

Peenius. Sy leeren dat de Heyligen al-om-teghenwoordigh sijn.

Antw. Dat is de tweede leugen.

Peenius. Sy leeren datse almachtich sijn.

Antw. Dat is de derde leugen.

Peenius. Sy leeren datse ghevers sijn soo van gheestelijke, als lichaemelijke weldaden.

Antw. Wy leeren datse dit sijn, niet als princepale oorsaken. maer als instrumenten Godts, gelijk de Engelen sijn, die ons op alle weghen bewaren, en draghen in hare handen.

Peenius. Sy leeren datse Presidenten, ende Regenten sijn van de menschelijke dinghen.

Antw. Is dit soo ongerijmt, aengesien, dat Daniel 10. 13. gefeyt wort, dat'er eenige Engelen, namelijk Michael, gestelt sijn van Godt tot vorsten over de volckeren, siet de bemerckinghe van uwen Bybel N. 40. kan dit wel geschieden sonder injurie aen Godt te doen? seght ghy dat jae? waerom oock niet inden Heylighen.

Peenius. Sy leeren dat men in den Heylighen hope, ende vertrouwen stellen magh, ende moet.

Antw. Dat men dit MOET doen, dat is, de vierde leughen.

Peenius. *Sy noemen de Heylighen Goden door participatie: Bellarm. lib. 3. de cult Sanct. Cap. 9. §. ult. De heylighen in den hemel, sijn eenighe Goden door mededeylsaembeydt.*

Antw. Seght my, eer ghy dit berispt, hoe den H. Petrus in sijn tweeden brief Cap. 2. v. 4. heeft gheseyt, dat Godt ons door Christum de grootste, ende dierbare belofte geschonckē heeft, op dat wy door de selve souldē mede-deelachtich wordē vande godlijke nature? hoe verstaet gy dit? verstaet gy dit gelijk uwen Bybel N. 23. te weten dat Godt sijn wesen selve, niet en kan mede-deelen, aen schepselen, of creaturen, maer wi soodanighen eyghenschappen, die de creaturen kunnen mededeelt worden, ende daer in't evenbedde Godts bestaet, als daer sijn, goetbeyt, heylicheyt, wijsheyt, heerlijckheyt, en dierghelijcke. Verstaet ghy dit soo? (soo verstaen wy dit oock met meerder recht van den Heyligen des hemels, als wy segghen, dat se mede deelachtich sijn van de godlijke nature, want dit en seght den H. Petrus niet alleen, maer oock Ioannes seght noch meer in sijn eersten brief, Cap. 3. v. 2. te weten, dat wy in heerlijckheyt nae ziele, ende lichaem, volghens uwen Bybel N. 12. sullen gelijk sijn aen Christo.

Daerenboven, soo moet ghy my seggen, hoe ghy verstaet, dat David, ende Moyses, niet alleen de Overicheden, maer oock alle ghelovighen, hebben Goden genoemt? ofte indienghy meynt, dat wy, door die woordeken, Goden, wanneer wy dit aen den Heyligen toeschrijven, meer verstaen, dan Petrus, Ioannes, David, en Moyses, dat moet ghy ons goet maeken.

Peenius. *Antoninus part. 4. tit. 15. Cap. 44. beschrijvende de crooninghe Maria noemt haer updruckelijck een Goddinne.*

Antw. Ghelijck David en Moyses, de kinderen Gods, Goden noemen, anders niet.

Peenius. Hy voeghter by, dat die heylighe Engheleche lof van den Engheleken haer is toeghejuyght.

Antw. Dat en stelt hy niet voor als een leer-stuck, maer lof-redens-wijse, in welke omstandigheden, toeghelaten zijn, eenighe hyperbolische manieren van spreken, ghelijck ghy kont sien in *Rhetorica*. Soo dat dit niet een hayr, noch haren dienst, noch de Religie raect.

Peenius. Hy seght dat-se op den throon Godes selve is verbeven.

Antw. Dat en is niet waer, maer hy seght dat Christus haer eenen besonderen throon heeft ghestelt in den hemel, ghelijck Salomon dede aen sijne moeder.

Peenius. Leo X. bevelende, dat sy sullen versorghen de op-bouwinghe van den tempel van Loretten, gheeft dese reden: Op dat ghy niet en schijnt, soo ons, als de goddinne selve (*Maria van Loretten*) door een ydel geschenck van onnut hout, bespot te hebben, *Anno 1514. Epist. 17. lib. 4. apud Bembum.*

Antw. Dese plaetse hebbe ick nu meermael (want schier alle uwe Mede-predikanten in hare boecken ons die op-werpen) nae-ghesocht, ende noyt konnen vinden.

Peenius. *Jovius lib. 24. noemt de Heylighen, Bescherm-goden.*

Antw. Dit zijn al beuselmaerten om uw' arm volckskken te blint hocken: want ten eersten, wie is *Jovius*, om nyt hem te proberen, dat wy de Heyligen Middelaers stellen neffens *Christum*? ten tweeden, als *Jovius* niet meer als een linie te voren seght, dat de

Goden af-ghekeert Waren van de Stadt, in de plaetse van te segghen, Godt was afghekeert, meyn: ghy dat *Iovius* ghelooft heeft, oft willen leeren, datter meer als eenen Godt was? dit is dan een maniere van spreken by sommige Historie-schrijvers ghebruyckelijck, maer de sake wel inghesien zijnde, niet prijsbaer, als het oock niet prijsbaer en is, de Heylighen *Bescherm-goden* te noemen, want dit is te vrylijk ghesproken, ende noyt vande Roomsche ghebruyck, noch in hare ghebeden, noch in eenighe publijcke diensten, ghelijck oock niet den name *Godinne*, ten opsichte van de *H. Maghet*; en daerom als ghy dit de Roomsche Kercke te laste leght, als eene *dagbelijck(sche practijcke)*, stellende hier mede de *H. Maghet*, oft andere Heylighen, *Middelaers neffens Christus*, ghy bedrieght uw Ghemeynte.

Peenius. Ambrosius Catharinus in't Concilium van Trenten heeft Maria Godts mede-gheselle ghenoeemt.

Antw. Ick sal dat ghelooven, wanneer ick hier van naerder aenwijsinghe sal hebben. Nu segghe ick nochtans op dit pas, dat den *H. Ioannes* seght in sijnen eersten brief *cap. 1. v. 3.* dat alle gheloovighen gheselschap hebben met den *Vader*, waerom oock niet de *H. Maghet*? Ten anderen, 'tis min gheseydt, dat jemandt een mede-gheselle *Godts* is, als te segghen, dat hy mede-deelachtigh is van de *Godlijcke nature*, ghelijck *Petrus* seght, oft dat hy een *Godt* is, ghelijck *David*, en *Moyse* segghen.

Peenius. Vitus Miletus in refut. 600. error. pag. 495. seght: De aenroepinghe der Heyligen, en is niet anders als de selfde aenroepinghe, ende aenbiddinge des allere, en eenigen *Godts*.

Antw. Desen *Miletus* en heb ick niet kunnen naesien,

nen, ick en twijffele niet, oft hy en seght anders niet, als dat de aenroepinghe der Heylighen, de selfde is met de aenroepinghe Godts, om dat wy de Heylighen niet anders en aenroepen, als om Godt, ghelijck de liefde tot den naesten, seer wel gheseyt kan worden de selfde te zijn met de liefde Godts, voor soo veel wy den naesten beminnen om Godt.

Peenius. Soo worden dan de Heyligen door de aenroepinghe op den throon Godts geset.

Antw. Dat is onwaerachtigh, ghelijck het onwaerachtigh is, dat den even-naesten ghestelt wordt in de plaetse Godts, als wy hem beminnen om Godt.

Merckt wel, dat hier gheene questie en is van gebods vande liefde, maer alleen vande liefde selve.

Peenius. In't Psalm-boeck van Maria lesen de Papiſten in de plaetse van Heere, Mevrouw.

Ant. Defen eer-tijtel gheeft-men wel aen sterflijcke menschen, sonder te kort te doen aen de eere Godts, waerom en mach-men den selven niet gheven aen de Moeder Godts? Augustinus en heeft daer gheen swarigheydt in ghevonden, als hy gheseydt heeft *Serm. 35. de Sanct. Indien ick u noeme* (sprekende tot de H. Maghet) *de Me-vrouwe der Engelen, &c.*

Peenius. Suarez Tom. 2. in Thom. q. 37. disp. 22. Sect. 2. eyghent toe aen de H. Maghet de woorden des Apostels Philip. 2. Om dat sy haer vernedert heeft, daerom heeft Godt haer verhooght, ende haer eenen naem ghegheven, welcken boven alle naem is. Om welke grofsame Gods-lasteringhe eenighsins te bewimpelen, hy'er by doet, onder Goet. Welcke by-voeghinghe, ende besnoeyinghe der woorden seer vrent te zijn van den Apostolischen text, leert de sake selve.

Antw. Dat ghy dien treffelijcken, ende overvlieghenden *Suarez* (die alleen meer wijsheydt, ende verstandt hadde in't minste lidt, dan alle de Geusele Predikanten ghehadt hebben, ende noch hebben in haer gheheel lichaem samen) een *Godts laster* noemt, daer en ben ick niet over verwondert, want den gheest van *Calvijn* steecker noch in, die niets en approbeerde, maer uytcreet voor ketterijen, en dwalinghen (oock inde voornaemste *HH. Oudvaders*) 'tghene hy selve niet ghedicht, ende versiert hadde.

Maer seght my toch eens: waer in heeft *Suarez* ghelaster? om dat hy die *Schrifture*, die *Christo*, toekomt, toe-ghe-eyghent heeft aen de *H. Maghet*? hadt ghy hem voordr ghelesen, ghy sout daer ghevonden hebben, van wat naem dat hy spreekt, die *Godt* aen de *H. Maghet* gegheven heeft. Wat naem den naem van *Moeder Godts*, seydt hy. Wel! is dat een *Godts-lasteringhe*, te segghen dat *Maria*, den naem voert van *Moeder Godts*? oft is't misschien, om dat hy enckelijck die *Schrifture* toe-eyghent aende *H. Maghet*, die *Christo* toekomt? 'tis seker dat *Suarez* die *Schrifture* niet opghenomen en heeft nae den letterlijcken sin, maer alleen gheestelijcker-wijse. Is dit *Godts-lasteringhe*? wie heeft u dat gheleert, dat-men uyt de *Schrifture* niet en magh trecken eenen gheestelijcken sin, sonder *Godts-lasteringhe* Verdoemt dan schier alle de *Oudvaders*, die dit ghedaen hebben; daer toe kenne ick u mans ghenoech: oft is't misschien, om dat *Suarez* haer schijnt de eere te gheven, die *Christo* toekomt? contrarie, hy leert, dat-men haer magh eeren niet met een eere soo groot als die van *Godt*, ende *Christus*, maer onder *Godt*, ende met eene aanbiddinghe die haer betamelijck

namelijck is, ende aen haer kangheaccommodert worden; te weten naer haren staet, ende weerdigheyt, soo als hy terstont daer nae probeert *sect. 3.*

Peenius Blasius Viegas in Apoc. pag. 544. seght: *Maria! de ghebeele Dryvuldigheyt heeft u ghegheven een naem, de welke naest den naem uws soons is.*

Antw. Soudt ghy wel durven segghen dat den naem van *Moeder Godts*, niet naest en is aen den naem des Soons? loo jae? thoont my dan eenen naem, die naeder is. Soo niet? Wat heeft dan *Blasius Viegas* mi seydt?

Peenius. Maer hy voeghter by: Op dat in uwen naem, alle knyen gheboghen worden der ghenet, die in den hemel, en die op de aerde, en die onder de aerde zijn.

Antw. Niet anders als op den selven sin, ghelijck *Suarez.*, ende alle onse Schrijvers dit nemen, te weten, onder *Godt*, ende *Christum*.

Peenius *Oforius* Tom. 2. Conc. 2. in fest. S. Joseph. pag. 124. Alle dingen, die Godes zijn, seyt hy, komen *Maria* toe, om dat se de *Moeder*, ende *Bruydt Christi* is.

Antw. Tot noch toe citeert ghy alle de spreuken ten halven, ende verkort, leeft in *Oforius* 'tghene daer volght; ende en stelt de woorden van *Oforius*, soo trouw, ende absolut niet voor, ghelijck ghy hier, ende elders meer doet: want hy en seght anders niet, als, de ghene die *Christum* eert *Godt* ende mensch, dat hy oock *Mariam* indirectelijck eert, namelijck om dat de cere vanden Sone, oock komt op de *Moeder*, ende de cere vande *Moeder*, oock valt op den Sone: bewijst my eens, dat dit onwaerachtigh is.

Peenius. Het *Concilium van Trenten* Sess. 25. leert de *Heyligen* oodtmoedelijck aen te bidden.

Antw.

Antw. Het Concilium van Trenten Sess. 25. leert, dat het goet, ende profijtig is, de Heylighen oodmoedelyck aen te roepen, teghen het ghene dat ghy hier voren ghedurigh gheroeven hebt, te weren, dat wy leeren, dat men de Heylighen MOET aenroepen: Nu soude ick gheerne weten, waerom dat ghy de woorden van't Concilie verandert hebt, ende in de plaetse van aenroepen, gestelt hebt aenbidden? is't mischien ghe weest, om dies te beter uwe Ghemeynte wijs te maken, dat het Concilie leert, dat men den Heylighen de selve eere mach toedraghen, die Godt alleen toekomt?

Ten tweeden. Het Concilie Sess. 25. leert, dat men haer mach aenroepen om weldaden te verkrighen van Godt door sijnen Sone Iesum Christum onsen Heert, die alleen onsen Verlosser, ende Saligh-maker is. Hoe zijt ghy nu soo stout gheweest te segghen dat het Concilie dese woorden heeft (want ghy steltse met mindere letteren) dat de Heylighen aen te bidden zijn, eyghentlyck, religieuselyck, ende goddelyck? Is dit niet wederom de Ghemeynte bedrieghen?

Peenius. Het Concilie seght, dat-se godlooslyck gevoelen, die leeren dat'er dwaesheydt is den Heylighen in den hemel heertchende, door woorden, oft door het verstant, oft ghemoet aen te bidden. Maar iemandt niet den verstande, oft ghemoede aen te roepen, dat is eyghentlyck, religieuselyck, ende godlyck aenbidden.

Antw. Het Concilie seght, dat-se godlooslyck gevoelen, die segghen, dat het strydt met het Woordt Gods, ende teghen de eere vanden eenighen Middelaer Gods, ende der menschen Iesus Christus, den Heylighen met woorden, oft ghemoedt te bidden. Ergo het Concilie seght, dat men-se godlyck moet aenbidden, die consequen-

die loochene ick, want, al-hoe-wel dat Godt alleen de herten, ende ghedachten door sijn eyghen selven doorsiet, soo vinden wy nochtans op verscheyden plaetsen vande Schrifture, dat hy de voornemens, ende gedachten des herten aen andere geopenbaert heeft; waer uyt niet en volghet, dat dese wetenschap die sy hadden, een wetenschap was, die Godt alleen toekomt, en eyghen is: en daerom seght het Concilie, dat het niet en strijdt met het Woordt Godts, de Heylighen te bidden met den ghemoede, om dat wy in't Woordt Godts bevinden, dat onse ghedachten, ende voornemens aen haer gheopenbaert kunnen worden, ghelijck sy metter daet gheopenbaert zijn gheweest aen Petrus, Paulus, Samuel, ende andere.

Peenius. *De Catechismus van Trenten, door bevel des Conciliums uyt-ghegeven, seght: De Christenen worden gheseght de Enghelen aen te bidden, nochtans niet met een godlijke eerbiedinghe.*

Ans. Siet ghy nu wel, uyt uwe eyghen bekenissen, dat ghe te voren ghebeuselt hebt? segghende dat het Concilie leerde, dat men de Heylighen godlyck mocht aenbidden?

Peenius. *Dese by-ghevoeghde protestatie, is contrarie aen de practijcke.*

Ans. Dit is wederom gheloghen, oft wel bewijst het.

Peenius. *Nae het ghetuygenisse van Bodin in Meth. Hist. Cap. 5. pag. 100. den H. Antheunis wordt van den meesten hoop in Italien, ende in Gallia Narbonensis (dat is een stadt in Vranckrijk) met een jeverigher begheerte, ende met meerder vreesse ghedient, dan die onsterfijcke Godt.*

Ans.

Antw. Nu ſie ick klaer voor de ooghen, dat ghy eenen kloecken helt zijt: wie hoorde ſijn leven, dat *Narbonenſt*, een ſtadt in Vranckrijck is? Maer *Peen!* hadt ghy dit doch gheſweghen, want inder waterheydt, ghy ſtelt u hier tot ſpot, oock vande kinderen. Ghy hebt in *Bodinus* gheleſen (indien ghy hem niet gheleſen hebt) niet *Narbonenſt*, maer in *Gallia Narbonenſi*, dat is een deel van Vranckrijck, 'twelck in onſe tale gheſeydt wordt, het *Narboenſche Vranckrijck*, dat komt ghy hier verkoopen voor een ſtadt, dat is veel te ſlecht. Doch dit overgheſlaghen, want 'tis van mindere weerde, nochtans ſoodanigh, door 'twelck oock in mindere ſaken uwe onwetentheydt, wort ontdeckt. Ick ſegghe dan, dat *Bodinus*, even de konſte van lieghen kan, als ghy ſelve, en dat het onwaerachtigh is, dat den meeften hoop in Italien, ende in het Narboenſche Vranckrijck niet meerder vrees, ende jeverigher begheerte, *S. Antheunis* dienen, dan Godt ſelve. Ghy moet weten dat *Bodinus* al oer langh ſijn Authoriteyt heeft verloren, niet alleen by ons, maer oock by de ghene, die noch eenigh Chriſtelijck gkemoet hebben, om dieſwil, dat ſijne Schriften met ſoodanighe ſtucken beſtroeyt zijn, die oock ſchijnen aen te gaen, teghen de godlijckheydt ſelve. Hebt ghy gheene andere ghetuyghen als ſoo een man, om te bewiſen, dat onſe practijcke medebrengh, de Heylighen Godlijck te eeren?

Peenius. In 't *Pſalm-boeck* van *Maria* wordt de heylighe *Maghet* toe-gheſchreven de ſelve aanbiddinghe, waermede *David* den almachtighen Godt ghedient heeft, en wie kan daer aen twiſſelen, oft *David* heeft Godt angheboden, religieufelijck, oodtmoedelijck, met vertrouwen, en Godlijck.

Antw. Dit en is wederom niet waer, dat in't Pfalm-boeck vande H. Maghet, haer toegheschreven wordt de selve aenbiddinghe, waarmede David den almachtighen Godt ghedient heeft, want

1. Mijnen druck van't jaer 1658. heeft dese protestatie vande ghene die het overgheset heeft: Ick protestere, seydt hy, dat met al wat ick oyt gheseydt, oft gheschreven hebbe, sal segghen, oft schrijven vande verheven lof-redenen van de Weerdighe Moeder mijns Godts, ick niet het minste wille te kennen gheven eenighe ghelijckenisse te zijn aen het godlyck Wesen: maer alleenlyck seer edele mede-dylinghe van sijne volmaeckheden, nochtans oneyndelijck minder dan de volmaeckheden Godts.

Dit is mede de protestatie vande geheele Roomsche Kercke, en van Sixtus IV. en Innocentius VIII. die dit boeck, soo ghy seght, souden bevestight hebben, soo dat het noyt ons in den sin en is ghekomen, aen de H. Maghet de selve aenbiddinghe te bewijfen, die Godt alleen toekomt.

Dit blijkt ten tweeden, uyt verscheyden plaetsen van't voorseyde boeck.

1. Pag. 22. Wordt gheseydt tot haer: *Maecke dat uwen Sone my genadigh zy.* (Nota) maeckt dat uwen Sone.

Item: *Bevrijdt my door uwe voorsprake.* (Nota) door uwe voorsprake.

2. Pag. 34. H. Maghet bidt voor ons, voor den throon Godts. (Nota) by Godt.

3. Pag. 57. Wordt alles ghesloten met een ghebedt, tot Godt, ende met de ghewoonlijcke clausele: *Door onsen Heere Iesum Christum.*

4. Pag. 72. Verthoont aen uwen Heylighen Sone *misnoeghen dat ick hebbe, om dat ick hem hebbe vergramt* (Nota) verthoont aen uwen sone.

5. Pag.

5. Pag. 86. Bidt Godt dat by ons aensie met een ghenadige ooghe. (Nota) Bidt Godt.

6. Pag. 103. Bidt uwen sone, dat ick magh volberden. (Nota) bidt uwen sone.

7. Pag. 110. Maeckt door uwe voorsprake, dat myn wercken moghen geschickt worden nae den wille van uwen sone. (Nota) maeckt door uwe voorsprake.

Hier uyt kont ghy klaer sien, dat wy oock in dat Psalm-boeck, aen de H. Maghet de aenbiddinge niet toe en draghen, die Godt alleen toekomt; want wie sal aen Godt segghen, *bidt voor my*, ofte *maeckt door uwe voorsprake &c.* Hier mede gheven wy genoegh te kennen, dat, wat eer-tytels wy haer mochten, geven, niet anders en sijn als lof-redenen, oneyndelijck minder dan de *goddelijcke*, soo als de *protestatie* boven ghestelt medebrengh; en dat, al wat wy van haer mochten vereytschen, moet uytkomen op Godt, ende *Christum*, de eerste fonteynen van alle goet. Indien ghy dit soo niet en verstaet, wy Catholijcken verlaen't soo. Ende oversulcx schoon gy duysentmael riept, dat wy de selve aenbiddinge bewijzen aen de H. Maghet, die Godt alleen toekomt: Wy Catholijcken roepen duysentmael hiet teghen, 'tis onwaerachtich, ende blijckehier uyt om dat wy tot haer segghen, *bidt voor ons*, *maeckt door uwe voorsprake*, *vertoont aen uwen sone &c.* 't welck gheensins aen Godt mach gheseyt worden.

Peenius. De Papiستن en begheiren niet alleen der heylighen voorbiddinghe, maer vertrouwen op hare verdiensten, en hopen om der selver wille verhoort te worden. In Can. Missæ, *bidden sy aldus*: door welcker (Heylighen) ghebeden, ende verdiensten, gheeft dat wy in alles bewaert worden door de hulpe uwer bescherminghe.

Antw.

Ans. D. Dit spreken wy tot Godt, ende voeghen-
der datelijck by: *Door onsen Heere Iesum Christum*, om
te roonen, dat hy door sijne doot, den eersten oor-
spronck is van alle verdiensten, ende dat wy de ver-
diensten der Heylighen niet voorhouden, ten zy als
spruytende, ende steumende op de verdiensten Chri-
sti.

Peenius. In Hortul. animæ wort gheseght: *De Heere*
brenghet ons tot het Coningh-rijcke der hemelen, door de
ghebden, ende verdiensten, van de *H. Maria* altijd *Maghet*,
en aller *Heylighen*.

Ans. D. Dit moet verstaen worden ghelijck als
het voorgaende.

Peenius. In Breviat. Rom. *Heere*, die den *H. Nicolaus*
verciert hebt met ontallijcke mirakelen, gheeft, bidden wy,
dat wy door sijne verdiensten, ende ghebden verlost werden
van de vlamme der helle.

Ans. D. Maer daer wort datelijck by-ghevoeght:
Door onsen Heere Iesum Christum.

Peenius. Wanneer wy de ghebden der levende versoec-
ken, soo nemen wy gheenen toevlucht tot hare verdiensten,
maer eysschen van hen de plicht der Christelycke liefde.

Ans. D. Als wy de levende versoecken om voor ons
te bidden, wy versoecken dat sy door hare ghebe-
den by Godt, yet souden verkrijghen, ghelijck *Pau-*
loughedaen heeft, sy en connen van Godt niets ver-
crighen, ofte sy moeten weerdich sijn, of verdienen
van Godt verhoort te worden (want die onweer-
dich sijn, en verdienen van Godt niet verhoort te
worden) wanneer wy hare ghebden versoecken,
om yet te vercrighen van Godt.

Peenius. *Christus* alleen ist die ons verdient heeft heer-
lijckheit, ende ghenade, sooen konnen wy dan van den
Heyligen

Heylighen niet anders begheiren, dan dat sy by Godt willen intercederen, dat Christi verdienste ons magh toeghe-eygent worden, en dat wy door Christum ghenade, en heerlijkheyt verkrijghen moghen, ghelyck met soo vele woorden schryft Bellarm. lib. 5. de beat. Sanct. Cap. 17. §. Itaq;

Antw. Dit is het segghen van alle de Catholijcken: Doch, daerom en laten wy niet te vraghen dat de verdiensten Christi ons toeghe-eyghent werden, vvanneer vvy de verdiensten der Heylighen voorhouden aen Godt; vwant dit en doen vvy noyt, oft dese clausule voort'er byghevoeght: Door onsen Heere Iesum Christum, die niet alleenlijck ons de heerlijkheyt, ende genade, door sijn lijdten, verdient heeft; maer oock alrede gebeden, ende verdiensten (oock van afghestorvene Heylighen) door dat selve lijdten, aenghenaem, vveerdich, ende ontfanghbaer ghemacckt heeft by Godt, andersins en vwaren sy van gheender vveerden.

Peenius. pag. 15. De Papisten en begheiren niet alleen delvoorbiddenge van de Heylighen, maer oock hulpe, ende bystandt, en allerley vveldaden, gheestelijcke, ende lichaemlycke, die tot desen, ende het toekomende leven heylsaem sijn.

Antw. Niet anders, als, door onsen Heere Iesum Christum.

Peenius. Siet het Concilie van Trenten sess. 25. De H. Maghet Maria, noemen sy niet alleenijck, de advocatessse, maer oock de Middelaressse, de Helpster, die verlost, die verlicht, de throon der ghenade, de poorte des hemels, &c.

Antw. Dat en staet int Concilie van Trenten niet, sess. 25, Jae, dat ick vveet, in'tgheheel Concilie niet, ofte soo jae, doet my de aenvvissinghe. En genomen het stont daer, dat en mach niet anders verstaen vworden

worden, nochen is oyt van ons anders verstaenge-
vreeft, als dat sy is de advocateisse &c. door onsen Heere
Iesum Christum.

Peenius. Paus Innocentius in het ghebedt, dat hy be-
gijft heeft met den aflaet van 300. dagen, en Sixtus 4. in
het ghebedt, 't welck soo vrie op segghen sal voor een beeldt
van Maria, heeft hem beloofst aflaet van 1100. iaeren.

Antw. Niet anders, als, door onsen Heere Iesum Chri-
stum.

Peenius. Sy begheiren van Maria, en den Heylighen
vergevinghe der sonden, als te sien is in 't psalm-boeck van
Maria &c.

Antw. Dit hebbe ick nu datelijck hier boven, be-
antwoort.

Peenius. In eenen lof-sangh, vvelcken sy in den vasten
singhen, beghinnende: Weest ghegroet Coninghinne
der bermhertigheyt &c.

Antw. Dien lof-sangh en hebbe ick noyt in den
vasten hooren singhen, maer altyt nae den vasten;
dat is daer, nu segghe ick dat dien lof-sangh noyt ge-
sloten en vvort, of daer vvort altyt by ghevoeght:
Door onsen Heere Iesum Christum.

Peenius. Om alles in 't kort te vervatten, daer kan niet
ghenoemt werden eenigh goet des lichaems, ofte der ziele,
'tzy aerdsch, 'tzy hemelsch, 't welck sy niet begheiren van
den Heylighen, dat hen ghegheven werde.

Antw. Om een kort begriip te maecten van alle
mijne voorgaende antwoorden; soo segghe ick,
daer en is niet, dat wy niet begheiren van den Hey-
lighen als instrumenten Gods, ende door onsen Heere Ie-
sum Christum: dat is waer, ende dit en is de eere Gods,
noch Christi niet te kort ghedaen, want wy weten,
dat hy sijne Enghelen sent als sijne instrumenten, om

ons te bewaren op alle weggen, ende te draghen in hare handen: ende wy stellen *Christum* tot den opersten, ende eenighen Middelaer der verlossinghe, door den welcken, wy in onse ghebeden roonen, dat alle de ghebeden, ende verdiensten der Heylighen moeten haer cracht hebben: ende contrarie en kon ghy niet bewijzen uyt onse *Rosaria*, *curfus horarij*, *virtulus Marianus* &c. ten zy dat ghy wilt, naer uwe ghewoonte, disputeren van enckele woorden, ende niet eens aensien soo menighe duysent plaetsen van onse ghebeden boeckkens, en andere schriften, daer wy soodanighe manieren van spreken gebruycken tot den Heylighen, met de welcke wy openlijck, ende sonder eenighe duysterheyt te kennen geven, dat wy der Heylighen ghebeden niet anders verfoecken, noch eenigh betrouwen stellen op hare verdiensten, ten zy door onsen Heere *Iesum Christum*, ende als instrumenten Gods.

Peenius. pag. 16. Suarez, VVanneer hy Tom. 2. in Thom. q. 37. Sect. 1. voortbrenghet, ende approbeert het seggen van Germanus, de welcke in Seim. de Zona Dom. Mariam aldus aenspreect: Daer en is niemant die saligh wort dan door u, alderheylighste Maghet! daer en is niemant die van de quaden verlost wort, dan door u ô aldersuyverste. &c.

Antw. 'Tis onwaerachtich dat Suarez dese woorden approbeert, ghelijck sy daer legghen, want hy voeght'er by: Dit alles moet verstaen worden, te gheschieden door Christam, dien sy ghebaert heeft.

Peenius. Een yeder oordeele nu, of het verre van daer is, dat sy meerder eere, ende dienst aen Maria, ende den Heylighen toebrenghen, dan aen Christo Iesu selve.

Antw. Jac een ieder oordeele nu, of Peenius niet en be-

bedrieght als hy de woordē van Suarez verfwijght, met de welcke hy nytdruckelijck seght, dat dit alles moet verstaen worden te geschieden door *Christum*, ende overfulcx dathy *Christus* laet in sijne eere.

Peenius. De practijcke van't Pausdom wel inghesien sijnde, soo sal het blijcken, dat sy met meerder vertrouwen *Mariam de Middelaressē aenroepen*, dan *Christum den Middelaer*.

Antw. Waer uyt blijktt dit?

Peenius. In histor. secundum *Chorum Augustens. Commemorat: singhen sy Maria aldus toe: Verblijdt u hemeliche Matroone &c.*

Antw. Ick twijffele of soo een boeck, ghelijck ghy hier citeert, inde werelct te vinden is: Ick soude hem selfs moeten sien: want de wijle ghy nu, soo dieckwils bedroghen hebt, ick en magh op uwe citation, niet betrouwen: Immers soo een boeck, twelck ick niet en wete, oft een historie is, ofte niet, en is mynoyt voor ghekomen.

Peenius. *Costerus* in medit. super hymn. Ave maris stella, over dese woorden: Toont dat ghy Moeder zijt, seght: Over de verdiensten van't bloedt haer soons heeft meerder recht de Moeder, die het bloedt ghegheven heeft, als eenighe andere creature.

Antw. Wat is hier mis seyt? want *Costerus* voeghet daerlijck by: Daerom toont dat ghy moeder zijt, ende verkrijght ons van uwen sone de verdiensten van dat bloedt. Daer sendt hy de H. Maghet tot haren sone om hem te bidden, hier mede toonende, dat hy-se niet peffenshem, veel min boven hem stelt.

Peenius. pag. 17. Een Weynigh daer naer seght *Costerus*: 'Tis billick dat oock de moederlycke autoriteyt by den Sone vermagh: want alle andere bidden als dienst-

knechten, ghy als moeder, autoriteyt hebbende, wort verhoort nae uwe eerweerdigheyt.

Antw. Is dit niet waer, dat de H. Maghet (indien de Heylighen voor ons bidden, ghelijck Costerus supponeert) bidt als moeder, ende dienvoighens meerder autoriteyt heeft, dan de andere Heylighen hier mede en wort te wederom niet ghefelt noch neffens, noch boven *Christum*, maer boven de andere Heylighen, als wesende de Moeder Godis, welcke weerdigheyt sy alijt buyten twijffel behout.

Peenius. De selve Costerus segh: *VV* bidden de Moeder, dat sy naer hare moederlijke autoriteyt over den Sone, te Weghe brenghe, dat de sone onse ghebeden niet en verwerpe.

Antw. Maer hy voeght'er by, dat den Sone onse ghebeden ontfanght door sijne Moeder; Item, *W* bidden, seyt hy, dat den sone, door sijne moeder onse ghebeden ontfanghe, op dat de kettters moghen weten, dat *W* op de Moeder niet en blijven staen, maer dat *W*, door de moeder voorder gaen tot den Sone: Want de moeder, en is ons eynde, noch uysterste Wit niet van onse actien, ende ghebeden.

Soo sijn oock te verstaen de woorden van *Discipulus* Serm. de temp. pag. 263 als oock die van *Carolus Strengelius*, sprekende van den H. *Ioseph*. Middelertijt blijft ghy ontrouwich in't citeren van de woorden *Costeri*, hem toeschrijvende, met te verkorten, ende verwijsghen van sijne woorden, dat hy absolute macht geeft, aen de H. Maghet, daer hy ter contrarien haer stelt onder haren sone.

Peenius. Hier toe kunnen oock ghebracht vverden, alle die lof, en danck-bestuyten, die de Iesuyten aen'teynde van hare boecken by-voeghen, als: Lof zy Gode, ende de H. Maghet

Maghet, Gode Jesu Christo, den eenighen Sone
Godts: ghelijck Bellarminus sijne boecken besluyt.

Antvv. Ghy bekennt selve, dat dit leste in uw'
exemplae niet te vinden en is, ghelijck het oock niet
te vinden en is in mijne twee verscheyden Druc-
ken, die ick by my hebbe, oversulcx en kan ick niet
dencken, wie u dit in de handt heeft ghesteken.

Peenius. *Gregorius de Valentia* lib. de Satisf. set-
ter achter aen: Lof zy Gode, ende de H. Maghet Maria,
iem Jesu Christo.

Antvv. Hier hebt ghy wederom bedroghen, ende
de woorden van *Valentia* vercort, want hy voeght er
by: Aen den vvelcken te weten Christo, vvy ons verbon-
den hebben met een onaffscheydelijcken bant, eens gheestelijcx
houvelijcks; Sijt ghy niet indachtigh, dat ghy in't
voorgaende, reden ghegheven hebt, waerom dat
Ioannes Apoc. I. Christum stelt achter den H. Gheest
(loo ghy seght) namelijk om dat hy van Christo,
noch andere dinghen wilde segghen? alsoo doet *Va-
lentia*, hier oock: Wat is hier dan meer ongherijmts,
als in *Ioanne*?

Peenius. *Benedictus Pererius* op't eynde van sijn boeck
de motu, & mundi æternit. seght: Den eenighen
Godt in Dryvuldigheyt, ende de Moeder Godts
Maria zy eerlijckheyt &c. Soo besluyt *Corn. Hazart*
sijn Tractaet van't aenroepen ende eeren der Heylighen, seg-
ghende: Tot meerder eere Godts, ende sijner Heyli-
ghen: Dat in dese, en dier ghelijcke besluyten de H. Maghet
by Godt den Vader ghevoeght, en Christo voor ghetrocken
wordt, ghetuyght de sake selve.

Antvv. De sake selve ghetuyght, dat Christus on-
der den naem, Dryvuldigheyt ende onder den naem
Godt, moet begrepen worden; want alhoewel hy
niet

niet nootzakelijck begrepen en wordt, onder den naem *Vader*, als wesende een verscheyden persoon, hy wordt nochtans begrepen onder den naem *Dryvuldigheyt*.

Peenius. Doch dat *Corn. Hazart* gheen ghedwagh maeckt van *Christo Iesu*; nochte hem in't besonder eenighen lof gheeft in't laetste, en moet niemant verwonderen, vrant syn gantsche *Tractaet* daer toe gherichtet is, op dat *Christo Iesu*, een goet deel van syne eere afghenomen, ende tot den *Heylighen overgebracht vverde*.

Antw. Dac dit nu maer een ydel bellen geclank en is, om uwe eenvoudighe *Ghemeente* te payen, blijkt claer, naedien ick met wederlegghinghen van alle uwe redenen, bewijsen, ende *Schifturen*, contrarie ghethoont hebbe, dat wy niet een hayrken atnemen van de eere *Christi*.

Derhalven, den lof die ick gheve aen *Godt*, gheve ick samen aen *Christo* als *Godt*, ende mensch samen, bestaende in eenen persoon.

Peenius. pag. 18. Dit hebben vry een vreygh vryndloopighe vwillen ophalen, op dat't blijcke, hoedanighen dienst in't *Pausdom* den verstorven *Heylighen* bevesten vvrordt.

Antvv. Soodanigh een dienst, die ghy, in de plaetse van den selven om verre te stoeten, meer bevesticht hebt, wanneer al de wereldt nu voor de ooghen can sien, dat ghy u hebt moeten behelpen met *Schifturen* niet te propooft dienende, ende met vele valsche citatien, bedriegherijen, en leughens.

Peenius. Hier uyt kan afghenomen vorden hoe veel beter *Corn. Hazart* ghedaen soude hebben, indien hy dese *Waerschouwinghe*, jae dit gantsche werck achtergelaten hadde, soo en soude hy ons gheen occasie ghegheven hebben.

van dese sake voor de Wereldt open te legghen, de welke daer op sien, ende tasten kan, dat de Paepsche leeringhe, soo sojver, ende heyligh niet en is, maer inder daet soo leelijck, ende grouwelijck als sy uyt gheschildert wordt, en dat de sake kent en wordt ghenoech ghedaen, met een ydel, ende leughenachtigh onderscheydt tusschen den Middelaer der verloffinghe, ende der voorbiddinghe, daer het contrarium's Pausdom wordt gheleert, ende ghepractiseert.

Antw. 1. Wat onse leere, ende practijcke is, heb nu voor de heele wereldt ghehoont, dat se heel contrarie is, aen 'tgheneghy-lieden aen uwe Ghemeynte soeckt wijs te maecken; en dat hebbe ick ghehoont, uyt de eyghe Autheuren, (die ghy teghen ons hebt ghestelt) niet, ghelijck ghy doet, bedriegelijck verkort, ende gheraeybraeckt, maer met hare volle, ende aen-een-hanghende spreken.

2. Ick weet wel, dat ghy onse leere leelijck, ende grouwelijck uyt schildert, maer gheen stuck oock vande beste meesters ghemaect, oft het kan van eenen brodder, met valsche couleuren bekladt werden.

3. Ick hebbe u grootelijcks te bedancken, dat ghy dese sake voor de wereldt hebt open gheleght, want nu sal al onpartijdigh ghemoet moeten vonnissen uyt mijne wederlegghingen, dat ghy schier in alle stucken, oft bedroghen, oft gheloghen hebt.

Peenius. Even wel, wie soude derven segghen, dat het Corn. Hazart niet wel en soude ghemeent hebben, want hy wegher by dese protestatie pag. 7. Die anders soud' leeten, soude van ons als een ketter vervloecht worden.

Antw. Och jae Peeni, die soude leeren, dat Christus nieren is, alleen, ende den eenighen Middelaer, die

ons verlost heeft, ende die noch voor ons bidt, als Verlosser, en Saligmaker, oft die neffens hem soodanighe Middelaers soude stellen, die soude van ons als een ketter vervloecht worden.

Peenius. Hier door verkondight by het Anathema, aan allen Iesuyten, de welke leeren den Heere te bidden, die hy-se brenghe in't Rijcke der hemelen, niet alleen door de ghebeden, maer oock door de verdienſten vande H. Maghet Maria, ende aller Heylighen.

Antw. Ick hebb' u ghehoont, dat ghy de Iesuyten, oft beloghen hebt, oft bedrieghelijck voorghestelt: Ende ghy en kont my niet eenen voortbrenghen, die door dese voorseyde woorden, de H. Maghet, oft de Heylighen stelt neffens Christum, oft beven hem, maer verre onder, ghelijck hare woorden, die ghy versweghen hebt, klaerlijck uytgheven.

Peenius. Indien dit maer een loosen alarm is, om de wereldt t'abuseren, seer wel! Godt laet hem niet bespotten, uyt uwe woorden sult ghy veroordeelt worden. *Matth. 12.37.*

Antw. Neen Peeni, 'ten is gheenen loosen alarm, maer de waerheydt selve, dat wy dien souden houden voor ketter, de ghene, die soude leeten, dat Christus niet en is onsen eenighen Middelaer der verlossinghe, ende eenighen soodanighen Middelaer, soude stellen neffens hem; ende niemant, noch vande Iesuyten, noch van andere Catholijcke Schrijvers, namelijk die ghy hier voorstelt, en heeft dit oyt gheleert, oft ghedaen.

Peenius. Laet ons nu eens hooren de belijdenisse van Hazart, vanden Middelaer Godts, ende der menschen, so als-se in't Pausdom gheleert, ende gheloof werde: Wy ghe-looven, seght hy, pag. 7. cap. 1. en leeren, dat Christus allen

onsen Middelaer is, die ons door sijn bloed heeft ghekocht, ende verlost, 't welck gheen enckel schepsel, noch Enghel, noch Heylighen, noch mensch en heeft kunnen doen: Maer wy leeren dat de Heylighen mindere Middelaers zijn, te weten, die in den hemel voor ons spreken, en bidden met een woordt: Christus alleen is onsen verlosser, de Heylighen zijn onse voor sprekers.

Antw. Dat dit onse leeré is, bevestight ghy selve met de autoriteyt van Bellarminus, Eccius, Salmeron, Suarez, ende Becanus.

Peenius pag. 19. Sommighe vande verstandighe Pausghefinden bekennen, dat de verstorvene Heylighen, eyghentlijck niet kunnen gheseydt worden Middelaers Gods, ende der menschen te zijn.

Antw. Wat was het van noode te loopen tot de verstandighe, dat selve hebt ghy wel kunnen sien, ende lesen in mijne Victorie.

Peenius. Indien die van't Pausdom van herten ghe-looven, dat Christus alleen is den Middelaer der verlossinghe: waerom stellen sy dan Maria tot een helpster Christi in't werck der verlossinghe? ghelijck wy hier boven ghesien hebben.

Antw. Dit is wederom, oft bedrogh, oft onwetentheydt; 'tis bedrogh, indien ghy die autheurs, die soo spreken, ghelesen hebt; want die en segghen niet dat de H. Maghet Christum gheholpen heeft in den mensch te verlossen door sijne door, ende bloetstortinghe, in de welcke, soo Paulus seght, eyghentlijck onse verlossinghe, ende versoeninghe met den hemelschen Vader bestont; dat en segghen die Autheurs niet, maer sy segghen alleen, (siet se nae, ghy sult het selve moeten bekennen) dat de H. Maghet kan gheleydt worden mede ghewerckt te hebben

ben

ben tot onse verlossinghe, om dat-se dien ghebaert heeft, die ons verlost heeft, dat is al wat sy segghen. Nu, is dit niet waerachtigh, dat-se den Sone Gods heeft ghebaert? is het oock niet waerachtigh, dat den Sone Gods ons verlost heeft? soo is't dan oock waerachtigh, dat de H. Maghet, de oorfake, ende fundament, ende uytwercker van onse verlossinghe voort-ghebracht heeft. Soo is't dan oock waerachtigh, dat-se dese oorfake voort-brenghende, van verre jert toeghebracht heeft tot onse verlossinghe: want die de oorfake stelt van eenigh effect, moet gheseydt worden mede te helpen tot den effect, al-hoe wel hy den selven niet uyt en werckt. Indien ghy nu die voorseyde Autheuren self niet ghelesen en hebt, soo is't onwetentheydt, waerom bemoeyt ghy u dan met dinghen te schrijven daer ghy onwetende in zijt?

Peenius. Waerom voeght ghy by de verdiensten Christi, de verdiensten der Heylighen, ende hoopt niet alleen door de voorbiddinghe, maer oock door de verdiensten der Heylighen by Godt gheholpen te worden?

Antw. Daerom en laten wy niet van herten te gelooven, ende te leeren, dat Christus is onsen eenighen Middelaer der verlossinghe. Jae daerom en laet hy't niet te wesen: want de verdiensten Christi, door de welke hy ons de eeuwige saligheydt heeft verdient, wanneer hy voor ons ghestorven is, blijven in haer gheheel, om dieswil dat de verdiensten der Heylighen niet anders voorghestelt worden, als trecken-dahare kracht uyt de verdiensten Christi, 'twelck de Roomsche Kercke duydelyck te kennen gheeft, met dese clausule: Door onsen Heere Iesum Christum.

Peenius. pag. 20. Waerom vertrouwen de Papijsten

op de overtollighe Wercken, die van den Heylighen ghedaen
zyn, en hopen om der selver Wille verhoort te worden?

Antw. Noyt anders, als, door onsen Heere Iesum
Christum, onsen eenighen Middelaer der verlossinghe.

Peenius. Ghelijck'er een Godt is, alsoo isser oock
een Middelaer Godts, ende der menschen. 1. Ti-
morh. 2. 4. 5.

Antw. Seght Paulus anders niet, als, daer is een
Middelaer Godts, ende der menschen? waer blijven dan
de volghende woorden, die met dese eerste noodt-
sakenlijck, als van malkander hanghende, moeten ghe-
voeght werden? te weten Een Middelaer, die hem sel-
ven ghegheven heeft tot een rantsoen voor allen: gaet nu
voort.

Peenius. Godt is daerom een, niet om datter is een an-
der principale Godt, een ander secundare, oft minder
Godt, maer om dat hy alleen is, een Godt in ghetal, en gheen
ander neffens, oft behalven hem ghestelt mach worden.

Antw. Dat is wel gheseydt; wat nu voorder?

Peenius. Soo is dan oock de Middelaer Godts, ende der
menschen alsoo een, niet datter een ander principale zy,
andere secundare, maer dat hy alleen Middelaer zy, ende
buiten hem niemant anders.

Antw. Ghy bedrieght Peeni om dat ghy hier we-
derom de woorden Pauli verfwijght, want hy en
spreect niet, alleen van een Middelaer in't gemeyn,
maer van een Middelaer, die sy selven ghegheven heeft
tot een rantsoen voor allen, dat is, een Middelaer der ver-
lossinghe; dat en kont ghy niet loochenen, want de
woorden Pauli zijn al te klaer: In desen sin dan ghe-
lijck'er maer eenen Godt is, en gheen secundare kan
wesen, soo en isser maer eenen Middelaer der ver-
lossinghe, die sijn-selven tot een rantsoen heeft ghegheven

voor

voor allen, ende daer en kan gheen *secundare* wesen. Maer hier uyt en sult ghy u leven niet kunnen besluyten, datter gheene Middelaers en kunnen wesen van mindere slach, oft oneyghentlijck sprekende, dat is voorbidders, oft tusschen-sprekers.

Peenius. De voorbiddinghe onses Middelaers steunt op des selfvoldoeninghe, ende verdiensten.

Antw. Alsoo steunt oock (ghelijck ick nu dickwils gheseydt hebbe) de voorbiddinghe der Heylighen op de voldoeninghe, ende verdiensten Christi; want sonder dese, en waer die vangheender weerde; ende om dit te thoonen, soo sluyt de Room'sche Kercke hare publijcke ghebeden met dese clausule: Door onsen Heere Iesum Christum.

Peenius. Soo en can dan soodanigh een onderscheydt niet ghemaect worden tusschen den Middelaer der verlossinghe, ende der voorbiddinghe, dat Christus alleen gheacht werde de Middelaer der verlossinghe, en dat de Heylighen Christo by-ghevoeght worden in't middelaer-ampt der voorbiddinghe.

Antw. Waerom en kander soo gheen onderscheydt ghemaect worden? Christus blijft den eenighen Middelaer der verlossinghe, jae ick legghen nu noch meer, hv blijft den eenighen Middelaer der voorbiddinghe in qualiteyt van Verlosser, en Saligmaker, want die qualiteyt en heeft niemant anders, noch en kan jemand hebben; maer hier uyt, legghen ick noch eens, en zijt ghy niet machigh te besluyten, datter gheene andere Middelaers, oneyghentlijck sprekende, oft mindere voorbidders en zijn, die niet als verlossers van't gheheel menschelijcke gheslachte, en bidden, maer als vrienden Gods, &c. en dat, door onsen Heere Iesum Christum, die ons, ende haer heeft verlost door sijne doot.

Peenius.

Peenius. Ghelyck Christus alleen is de Middelaer der verlosinghe, alsoo is hy oock alleen de Middelaer der voorbiddinghe.

Antw. Ick distinguerē dit, volghens mijne voorgaende antwoorde, ende segghe: Christus alleen is de Middelaer der voorbiddinghe, voor soo veel als hy bidt in qualiteyt van onsen alghemeynen verlosser, en Saligmaker, dat is waer, want niemant en kan in dese qualiteyt bidden, de wijle die niemant anders en heeft. Christus alleen is den Middelaer der voorbiddinghe, dat is, daer en is niemant anders, die voor ons bidt, in 't gemeyn gesproken, ende in mindere qualiteyt, dat wordt gheloochent, want dit is *petitio principij*.

Peenius. Indien dit onderscheydt tusschen den Middelaer der verlosinghe, ende der voorbiddinghe den Coningh Vsta ghekent hadde, 2. Paralip. 26. 18. soo soude hy lichtelijck hebben kunnen refuteren Asariam, ende de andere Priesters des Heeren, de welke seyden: Het en komt u niet toe den Heere te roocken, maer den Priesteren Aarons sonen: Want hy soude op de selve wijze hebben kunnen onderscheyden, dat de Priesters alleen wel moesten offeren op den altaer der offerhanden, en slacht-offeren, als Middelaers der verlosinghe, maer dat op den reuck-altaer, welck was den altaer der voorbiddinghe, oock wel andere mochten offeren.

Antw. Dit is een seer slecht argument! want het was van Godt expresselijck verboden, dat jemandt, behalven de Priesters daer toe gheheylight, niet alleen en souden offeren op den reuck-altaer, maer oock selve niet komen in 't heylighe, en daerom seght de Schrifture v. 16. Dat Vsta overtradt teghen den Heersijnen Godt, om dat hy gingh in den tempel des Heeren om te roocken op den reuck-altaer, dat is, seght uwen Bybel

N. 6 om dat hy gingh in het heylighe, alwaer der reuck-
altaer stont ende daer niemant mocht in komen, veel min
reuck offren, dan de Priesters alleene? Dit verbodt we-
sende, en kost *Vstias* niet pretenderen te roocken,
sonder te strijden teghen Godt, ghelijck oock de
Schrifture seght. Nu, soodanigh verbodten is in de
heele Schrifture niet te vinden, aengaende de voor-
biddinghe der Heylighen, ter contrarien die wort
daer veelsins bevesticht, en daerom en is hier gheen
ghelijckenisse tusschen het een, ende het ander.

*Peenius. pag. 21. Indien de Heylighen waren Middel-
laers der voorbiddinghe, dan soudensy erghens in de Schrift
met die eertijtel ons voorkomen.*

Antw. Hoe volghit dit? laten daerom den Doop,
ende Nachmael Sacramenten te zijn, om datse ner-
ghens in de Schrifture, uytdruckelijck soo genoemt
worden? of, laet Godt, daerom Een, en dry te zijn,
om dat nergens in de Schrifture te vinden is, dit
woordeken, *Dry eenigheydt*? seght ghy de substantie
selve isser te vinden; soo hebben wy mede gheroont
in dit teghenwoordigh *Tractaet*, dat de substantie
vande voorbiddinghe der Heylighen in Schrifture te
vinden is.

Het ghene ghy hier nu by-voeght uyt *Bellarmin*,
ende uyt *Ioan. 14. 6.* is boven ten vollen beantwoort,
daer ick den leser toe, seynde, want ghy herhaelt
een dinghen soo dickwils, dat ghy den leser ver-
moeyt.

*Peenius. Wel seght Corn. Hazart pag. 17. sulcksen
kan ick in de heele Schriftuer niet bevinden, den eenighen
alghemeynen advocaet van alle Christenen, ende den een-
ghen mondt, door den welcken wy tot Godt spreken, want
nergens en staet dit woordeken eenigh oft alleen.*

Antw.

Antw. Indien het erghens staet, wijft my dan de plaetse aen daer het staet.

Peenius. 'Tis een teecken dat ghy met weynigh aendacht de H. Schriften ghelesen hebt, opent maer slechts uwe ooghen, ende overleght in goeder ernst alle die Schrifruer-plaetsen van ons nu voort-ghebracht, ghy sult buyten twijfel, daer in sien, 'tghene ghy tot noch toe niet ghevonden hebt.

Antw. Ick hebbe noch eens de H. Schriften met aendacht ghelesen, ende mijne ooghen wel gheopen: om alle uwe Schrifruer-plaetsen t'overlegghen: ende en kan even-wel, alnoch niet eene vinden, daer absolutelijck, ende sonder by-voeghsel van verlossinghe, gheseydt wordt: Christus is onsen eenighen Middelaer, oft alleen onsen Middelaer.

Peenius. Indien die Woordeken Ecnigh in de Schrift niet te vinden en is, hoe heeft hy dan gheseght pag. 12. Ick hebbe dat laetste haer toeghestemt, dat Christus in de Schrift wort genoemt, onsen eenighen Middelaer, oft Advocaet, &c. in pag. 7. Dat Christus alleen, en niemant anders neffens hem, den ecnighen Middelaer is, die ons verlost heeft, en die noch voor ons bidt als verlosser, en Salighmaker, dat bekennen wy.

Antw. Jae dat bekennen wy, en dat leeren wy, en dat staet in Schrifture, want soo dickwils als de Schrifture (ghelijck ick voor de ooghen in mijn Victorie van Roomen bewelen hebben) van Christo spreekt als onsen eenighen Middelaer, soo voeght sy daer alreijdt by, oft, die sijn-selven ghegheven heeft tot een rampen 1. Timoch. 2. oft, die ghecruyst is Act. 4. 12. oft, die de vryandschap in sijn vleesch heeft te niet ghedaen Eph. 2. 18. oft, die een versoeninghe is voor de sonden der gheheele wereldt, 1. Iohan. 2. oft, die ghestorven is. Rom. 8. 34. oft, die sijn

sijn-selven op-gheoffert heeft als borghe van een beter verbondt, Heb. 7. oft, die sijn bloed vergoten heeft, Heb. 12. Thoont my nu eens, een Schriftuer-plaetse alleen, daer absolutelyck, ende sonder by-voeghsel gheseydt wordt: Christus is onsen eenighen Middelaer, of onsen Middelaer alleen.

Pecnius. Maer Hazart sijn-selyen een weynigh bedenkende, soo seght by: ghenomen dit woordeken, eenigh, erghens te vinden waer. Wel soo hadde by behooren sijn penne uyt de handt te laten vallen, ende die noyt wederom opghenomen te hebben, om de Heylighen tot mede-ghesellen Christi in sijn Middelaers-amp hem by te voeghen; want dat Schrift segghenae dat Christus is de eenighe, of alleen Middelaer, soo sluyt-se alle anderen uyt.

Antw. Dat blijft waer, dat ghy niet machigh en zijt, een Schriftuer-plaetse alleen voor den dagh te brenghen, daer absolutelyck, ende sonder eenigh by-voeghsel, gheseydt wordt, dat Christus alleen, of onsen eenighen Middelaer is: blijckt dan, dat alle uwe argumenten die ghy by-brenghet uyt Schrifture, om te thoonen, dat Christus absolutelyck, en in't ghemeyn ghesproken, onsen eenighen Middelaer is, niet en deughen.

Nu segghe ick wederom, ghenomen ghy koft my een Schrifture aen-wijzen, daer dit absolutelyck gheseydt wordt; hier uyt even-wel en soude niet volghen, datter gheene mindere Middelaers, oft voorbidders en zijn. 1. Om dat de Schrifture, wanneer sy handelt van't midderlaers-amp Christi altyt daer by voeght, dat sy spreekt van een Middelaer die ons verlost heeft, &c. soo soude men die absolutelyck Schriftuer-plaetse, indien der soo een ware, moeten verklaren door alle de andere, die dit verstaen

van den Middelaer der verlossinghe. 2. Om dat in de Schrifture gheseydt wordt, dat Godt alleen goedt is, waer uyt nochtans niet en volght, dat de Heylighen inden hemel niet goet zijn, maer door een andere goedtheydt, als Godt heeft: Alsoo, ghenomen daer waer eene Schrifture, daer *absolutedijk* gheseydt wierdt dat Christus alleen is onsen Middelaer, hier uyt en soude niet besloten worden, datter gheene andere en zijn met mindere qualiteyt. Ende naet al dit soo sult ghy my een Schrifuer-plaetse aen-wijfen, daer *absolutedijk*, ende in't ghemeyn, ende sonder byvoeghsel gheseydt wordt: Christus is onsen Middelaer alleen.

Peenius. Te meer (wy sullen hier Hazarts woorden gebruycken) de wijle de Schrifture, seydt hy, daer sy handelt van Christus als Middelaer, altijd daer by voeght, oft, dat hy sich heeft ghegheven tot een rantsoen, &c. soo is't ghewis, dat de Schrifture niet anders wil segghen, als dat Christus onsen eenighen Middelaer is, die ons verlost heeft.

Antw. Tot noch toe seer wel, want dat is't selve dat ick segghe, maer ick wille een Schrifture hebben, daer gheseydt wordt: Christus is onsen Middelaer alleen, sonder dit byvoeghsel, die ons verlost heeft.

Peenius. Maer'tis ongherijmt, en verre buyten de palen van alle goede, ende wettelijke redeninghe, hier uyt te willen besluyten, dat de Heylighen Medemiddelaers zijn, oft kunnen wesen, die voor ons bidden, en voor spreken.

Antw. Meester Daniel, hier moeten u we herffenen dapper ghespannen ghestaen hebben, om dit argument soo bedrieghelijck voor te stellen: Ghy moet my het bladt aen-wijfen, ende het Capittel, daer ick dese slot-reden ghemaect hebbe: Christus is onsen eenighen Middelaer der verlossinghe, ergo de Heylighen zijn,

of konnen wesen mede-middelaers, die voor ons bidden, of spreken. Waer heb ick dit geleyt? of meynt ghy mischien dat het alleen dinghen is, yet te probeten, ende een argument van een ander te wederlegghen? het eerste en heb ick niet ghedaen in mijn gheheel eerste Capittel, maer wel het tweede, want daeren heb ick niet anders ghedaen als wederlegghen ul. Schriftuer-plaetsen, met de welcke ghy tracht te bewijsen, dat'er behalven Christus gheene andere middelaers en sijn. Hier teghen, om te thoonen, dat alle uwe Schriftuer plaetsen gheen kracht en hadden, heb ick gheseyt dat dit niet en volght: *In alle die Schriftuer-plaetsen, wort alleenlijck gheseyt dat'er een middelaer is der verlossinghe, ergo daer en sijn gheene andere middelaers van mindere slach*: Ende hier komt ghy van wit, swart maecken, ende mijne slot-reden, die negatief was, gaet ghy veranderen in eene affirmativ. Is dit eene maniere van handelen? doch niet wonder, want voor u en is gheen uytkomen in dese materie; ten sy door soodanighe bedrieghelijsche middelen, door de welcke ghy uwe ghemeente wijs maeckt, al wat ghy begheirt. Noch eens dan, dit is ul, argument: *Christus is den eenighen middelaer, der verlossinghe, ergo daer en sijn gheene andere die voor ons bidden. Nego consequentiam, probeert-le nu.*

Peenius. *Hazart bekent wel dat de Heylighen gheene middelaers konnen sijn uyt kracht van't bloedt dat sy voor ons hebben vergoten, maer hy seght datse het sijn, uyt cracht van de vriendschap, ghemeenschap, ende ghelijck-formicheyt, die sy hebben met Gods, door't ghestadigh aenschouwen, ende ghenieten van sijn godlijck aenschouwen.*

Antw. Dese woorden hebt ghy ghetrocken uyt mijne *Victorie* pag. 18. ende hier hebt ghy wederom ghe-

ghebeufelt, want ick en segghe daer niet, dat de Heylighen Middelaers sijn uyt kracht van de vrienſchap ende ghelijck-formigheydt, die ſy hebben met Gôdt &c. Maer ick segghe alleenlijck, dat u eyghen befluyt niet en deught, te weten dit: *Christus* is onsen eenighen Middelaer, te weten der verloſinghe (ſoo alle uwe Schriftuer-plaetsen mede-brenghen) ergo de Heylighen en connen gheene Middelaers sijn als vrienden Godts, die *conſequentie* loochene ick noch eens: Nu staet het u toe te toonen, dat dit wel volght: het ghene dat nu op't hooghste belachelijck is, ende noyt ghehoort in deſcholen, ghy wilt dat ick bewijſe een *conſequentie*, die ick loochene. Neen *Peeni*, ghy moet bewijſen, dat de Heylighen gheene Middelaers en connen wesen als vrienden Godts, ofte om andere redenen, om dat *Christus* onsen eenighen Middelaer is der verloſinghe.

Peenius. pag. 23. De ghelijckenisse van een ghevanghen man te verlossen door twee middelaers, waer van d'een alleen bidt, ende voorſpreeckt, en d'ander het gheldt, ende rantsen opleght pag. 6. en doet hier niet ter sake, want daer door soude *Christi* voorbiddinghe afghetrocken worden van ſijne offerhande, ende doot, want wat is die anders als een toe-eygheninghe van de verdienſten ſijns doots, ende ſijns lydens.

Anr. W. Die toe-eygheninghe van de verdienſten, en lijen *Christi* blijft in haer gheheel, wanneer de Heylighen voor ons bidden, om dat haer bidden van gheender weerde en kan wesen ſonder de verdienſten, en lijen *Christi*, ende ſoo wanneer dat ſy voor ons yet geestelijcks, of boven natuerlijckx verkrijghen, dit wordt ons toe-ghe-eyghent door de verdienſten, ende lijen *Christi*, als wefende het eenigh

nigh fundament, ende oorspronck van alle verdiensten, en voorbiddinghen.

Dit blijkt voorders uyt die ghelijckenisse van my by ghebracht: want ghelijck een coopman die gheldt geeft, om de ghevanghen te verlossen, daerom niet en laet den verlosser en middelaer te sijn, die dit doet op sijn eyglaen costen, alhoewel een ander hem bidt, dat hy dit soude doen, alloo en laet Christus onser verlosser, en middelaer niet te sijn, die ons op sijn eyghen costen, dat is, met den prijs van sijn bloedt heeft verlost, schoon daer eenighe sijn die bidden, dat desen prijs ons soude moghentoghe-eyghent worden.

Peenius. Dit is de questie, of'er soodanighe middelaers der voorbiddinghe sijn, of konnen sijn, die gheen middelaers der verlossinghe sijn.

Antw. Dar'er soodanighe connen sijn, en merre daer sijn, heb ick bewesen in mijn Victorie van pag. 18. tot 30. ende ghy moet nu bewijzen dat dit wel volght: Christus is onsen Middelaer der verlossinghe, ergo daer en sijn gheene voorbidders, want dit heb ick gheloochent, ende met de voorseyde ghelijckenisse bewesen dat dit ghevolgh niet en beltaet.

Peenius. De exceptien op alle de Schriftuer-plaetsen, die van de onse voortghebracht werden, om gelijk hy seght, de selve tot sijn voordeel te nemen, en brenghen niet veel anders mede, als het onderscheyt van de Middelaer der verlossinghe, ende der voorbiddinghe, waer op nu is gheantwoort, sijn petitio principij.

Antw. Dit soude ick gheerne eens bewesen sien.

Peenius. In plaetse van te bewijzen, dat'er meer Middelaers sijn, soo seght hy pag. 18. dat-se wel connen wesen.

Antw. Wat sal ick ten lesten met soo een man maecken, die noch de eerste beghinselen niet en heeft van de wijze van disputeren? Hy vereyscht van my bewyzen, als ick syn eyghen bewyzen, of wederlegghe, of loochene. Hebt ghy dan niet ghelesen het opschrift van myn eerste Capittel, het welck aldus luyt? *Be wijzen van Partye dat men beneffens Christum gene andere middelaers en mach kiezen, worden wederleyt.* Wat is nu wederlegghen? is dat syn eyghen bewyzen valt stellen; ofte wel de bewyzen van Partye te niete doen! dat heb ick ghedaen in dat eerste Capittel, toornende dat alle uwe consequentien, die ghy treckt uyt acht verscheyden Schriftuer. plaetsen, niet en deughen: Wilt ghy nu myn eyghen bewyzen? leest myn tweede Capittel.

Peenius. Hy meyn: de voortreffelycke plaetse Pauli 1. Timoth. 2. 5. Daer is een Godt, daer is oock een middelaer Godts, ende der menschen, de mensche Jesus-Christus, te eluderen.

Antw. Ter contrarien ghy soeckt uwe ghemeente te bedrieghen, als ghy dese volghende woorden Pauli verswyght: *Die sijn selven ghegheven heeft tot een rantzoen voor allen: want ghy wilt uw'volck wys maecken dat Paulus hier spreeckt vaneen middelaer absolutelyck, ende in't ghemeen, daer hy nochtans duydelyck spreeckt van een Middelaer der verlossinghe, in't besonder.*

Peenius. Paulus, seyt Hazart, en seght niet dat'er een teingh middelaer is, of dat Christus alleen middelaer is, maer dat hy een middelaer is. Hier mede staet wel samen, dar'er noch andere kunnen wesen, want genomen dat'er twee burgers sijn, en dat ick den eenen aenwysende, seyde, dit is een burger, daerom en sluyt ick den anderen niet uyt, alsoo ist hier mede.

Antvv. Waerlaet ghy mijne woorden, die daer op volghen, en sijn dese: Te verghaefst dan, neeme Partij dese Schriftuer op, om te bevrijfen dat Christus den eenighen middelaer is, oft alleen de middelaer is: hier nyt blijkt, dat ick alleenlijck uwe slot-reden, die ghy treckt nyt dese Schriftuer-plaetse, hebbe willen aenwijfen niet te bestaen. Nu, uwe slot-reden is dese: Christus yvort van Paulo gheseght een middelaer Gods, ende der menschen, ergo daer en sijn, of daer en konnen gheene andere middelaers sijn, namelijk van mindere qualiteyt: Ick segghe noch eens, dat dese slot-reden niet en deught, soo moet ghyse dan goet maecken, ende niet van my be wijfen vereyschen van een slot-reden, die ick loochene.

Peenius. Maer dat is de questie of het hier mede alsoo ghelegghen is, ghy moest bevrijfen, dat'er noch andere middelaers als Christus Iesus in den hemel sijn.

Antvv. Dat bewijse ick in mijn tweede Capittel. Hier, te weten, in't eerste Capittel, en doe ick niet anders, als uwe Schriftuer-plaetsen te niete doen, ende aenwijfen, dat ul. slot-reden die ghy-lieden nyt de selve treckt, niet en bestaen: soo moet ghy dan uwe slot redenen eerst goet maecken, eer ghy van my bewijfen vereyscht, ende die goet ghemaect sijnde, komt dan be wijfen vragen van my, en dan sal ick u lenden tot mijn tweede Capittel van mijn Victorie, ende tot al het ghene, dat ick hier voren in dit teghenwoordigh Tractaet hebbe voorghestelt, om te bewijfen dat'er niet alleen andere middelaers, dat is, voorbidders, of tusschen-sprekers konnen sijn, maer oock mer'er daet sijn.

Peenius. pag. 24. Wie hoorde oyt vreemder verclaringe over dese woorden Pauli Rom. 8. 34. Wie ist die verdoem?

doemt? Christus ist, die ghestorven is, jae dat meer is &c. Met dese plaetse seght hy, gheeft Partye, aen haer siven den dogde-steek.

Antw. De reden, heb ick'er by-ghvoeght, te weten, dese: Wat is yemant verdoemen, als het ampt bedienen van eenen rechter? Paulus seght dan hier, dat Christus onse rechter is; mach men hier uyt wel besluyten dat'er gheene mindere rechters en syn? hoe wort'er dan gheseyt Matth. 19. 28. tot de Apostelen: Ghy sult oock sitten op twaelf thronen, oordeelende, de twaelf ghestachten Israëls?

Peenius. Wat is dit voor een argument? yemant verdoemen is het ampt van eenen rechter? ergo de woorden Pauli sprekende van Christo, die ons van de verdoemenisse verlost, geven ons een doodt-steek, als wy die voortbrengen, dat hy is onsen eenighen Middelaer.

Antw. Wat is dit wederom voor een bedroch? dat ghy wilt hebben, dat Paulus hier alleen spreekt van Christus, als onsen verlosser, ende niet samen als onsen rechter? aenghesien dat hy eerst vraeght: Wie ist die verdoemt? ende dat verdoemen het eyghen ampt is van eenen rechter? Wat seght ghy eerst hier op? spreeckt Paulus hier oock niet, van Christo als rechter?

Peenius. Hy en seght het met soo vele woorden niet.

Antw. Dat en is niet van noode, andersins sout ghy lieden verre te kort schieten, als ghy seght, dat Christus in't Nachmael heeft ghegheven een teecken sijn lichaems, want dat en seght hy nergens met soo vele woorden: Antwoort maer op dese vraghe: seght Paulus niet, dat het Christus is, die verdoemt? seght ghy dat neen; dit sijn nochtans de eyghen woorden Pauli: seght ghy dat jae? soo spreeckt hy dan eerst

van Christo als rechter; want verdoemen is het eygen ampt van eenē rechter, Paulus segh dat Christus verdoemt, soo spreect Paulus dan vā Christo als rechter.

Peenius. Wanneer Paulus vraecht: Wie ist die verdoemt? soo en is sijn oogh merck niet, om Christum als een rechter voor te stellen, maer veel meer ons te vertroosten, teghen alle verdoemenisse d'is Satans, ende des Werelds, om dat Christus onse middelaer, ende verlosser is.

Antw. Ick loochte ne, dat dit hier het oogh-merck Pauligheweest is.

Peenius. Paulus daeght hier alle de vyanden van een Christen uyt, en leert hoe wel daer vele sijn, die seer bereedt sijn ons te beschuldighen, daer niemant en is, die macht heeft ons te verdoemen: ende dat bewijst hy uyt de dooght, opstandinghe, verhooghinghe, ende voorbiddinghe Christi, die ons versikeren dat wy vry sijn van de verdoemenisse, (soo komt ons Christus hier voor niet als een rechter, maer als een heylant, ende verlosser.

Antw. Paulus segh v. 33. dat'er vele sijn bereedt om ons te beschuldighen; ende v. 34. dat Christus de macht heeft om ons te verdoemen, maer dat de uytverkorene dien troost hebben, dat hoe wel daer vele sijn, die ons kunnen beschuldighen, en dat Christus rechter is, ende de macht heeft om te verdoemen, nochtans, op den anderen cant onsen verlosser is?

Peenius, pag. 25. Hazart spreect sijn selven teghen, als hy weynighe regulen daer naer segh: Dat Paulus hier uytdruckelijck Christum beschrijft, als onsen verlosser, die voor ons ghestorven, ende opgheweect is.

Antw. Is dit sijn selven teghenspreken, als ick segghe dat Paulus eerst spreect van Christo als rechter; ende daer naer van Christo als verlosser? Nu, op dat ghy sout sien, dat ick alleen soo niet en spreke, hoort den

den H. *Ioannes Chrysoftomus*, ende *Oecumenius*, schrijvende op dese plaetse: den eersten seght: *Als de sententie des rechters, ende van sulck eenen rechter, ghelijck desen is &c. te weten Christus*. Den tweeden seght: *De Sone kan verdoemen: Maer hy heeft soo bemint, dat hy de doode voor ons, heeft verkoren*. Hier verclaren dese twee Vaders, die plaetse *Pauli van Christo*, als rechter: Doch wat past *Peenius* op de oude Leeraers, als hy sijn eyghen vernuft, ende sijnen privaten gheest heeft, die hem contrarie leert? Wat'er afis, ofte niet; ick en ben immers de eerste niet, die dese plaetse *Pauli* soo verstaen heeft.

Peenius. *Hazart* seght pag. 17. dat oock de H. Gheest selve voor ons bidt met onuytsprekelijcke suchtinghen, ende dat hy nae Godt voor den Heylighen bidt. Waer uyt volght dat'er noch yemandt anders als Christus is, die voor ons bidt. Maer den H. Gheest en doet dat niet als Middelaer in sijn eyghen persoon voor ons biddende, maer effectivè in ons, als hy ons tot bidden verweckt &c.

Antw. Dat den H. Gheest in eyghen persoon, als Godt wesende, voor ons niet en bidt, eyghentlijck sprekende, dat is buytentwijffel; maer dat hy onse ghebeden, oock presenteert in't consistorie van de alderheylichste Dryvuldigheyt, bewijst *Cornelius à Lapide* op dese plaetse.

Peenius. *Soo blijft dan Christus onsen eenighen voorbidder in den hemel, door welke wy onse ghebeden, ende alle gheestelijcke offeranden offeren, die Gode aenghenaem sijn door Iesum Christum. 1. Pet. 2. 5.*

Antw. Du leeren wy al mede, dat'er gheene offerhanden, noch yet wat het soude moghen wesen, kan aenghenaem sijn aen Godt, ten zy door de verdiensten,

diensten, van de doot, ende 't bloet Christi: ende door onsen Heere Iesum Christum.

Peenius. Waerom leert ghy dan de voorbiddinghe der Heylighen voor ons in den hemel, die doch gheen Middelaers en sijn, of kunnen wesen, die voor ons bidden, ende voor spreken, uyt 't kracht van 't bloet, dat sy voor ons hebben vergooten, ghelijck ghy bekent pag. 18.

Antw. De ghebeden der Heylighen, die sy voor ons doen in den hemel trecken hare aenghenaemheyt van de selve verdiensten des bloets Christi.

Peenius. Wanneer Godts Woordt ons dat leert, soo moeten wy 't ghelooven.

Antw. Ghelooft ghy dan niet, dat het Woordt Godts ons leert, dat alle ghebeden, hare aenghenaemheyt, ende weerdigheyt trecken uyt de verdiensten, ende bloet Christi? Siet dan wat 'er staet Joan. 14. 13. Wat ghy sult begheiren in mijnen naem, dat ick sal doen. Wat is te segghen in mijnen naeme? uwen Bybel antwoort N. 29. steunende op mijne beloften, ende verdiensten. Doch wat noot is dit te bewijsen? de wijle ick, niet een Christen mensch en weet, die dit oyt hebbe gheloochent. Leest uwen Calvijn lib. 3. Instit. Cap. 20. Sect. 21. die sal u dit leeren, segghende: Ist dat wy den Heylighen eenigh ghebedt toeschrijven, soo en droomen wy niet, dat oock selfs dese, eenen anderen wegh, om Godt te bidden, hebben dan Christum, die alleen de wegh is, noch, dat hare ghebeden, door eenen anderen name Gode aenghenaem sijn.

Of wilt ghy misschien segghen, dat in 't Woordt Godts niet en staet, dat de Heylighen voor ons bidden? Hier op sende ick u tot mijn Tweede Capitel van mijn *Victorie*, ende tot al het ghene ick diel aengaende, met wederlegghinghe van alle uwe contrarie bewijsen

bewijfen, hebbe vast ghemaect in dit teghenwoordigh Tractaet.

Peenius pag. 26. Maer souden de Papisten Christi verdiensten altijd soo hoogh achten?

Antw. Wie kan daer aentwijffelen, aenghesien dat de Roomsche Kercke, dit ghenoech te kennen gheeft, als sy noyt, 'tzy in de Misse, 'tzy in andere besondere diensten, hare ghebeden en stiert tot eenighen Heylighen, 'ten zy met dit besluyt, oft clausule: *Door onsen Heere Iesum Christum uwen Sonne, die met u, ô Vader leeft, ende regneert in alle eeuwen der eeuwen.*

Peenius. Wy antwoorden met Calvijn lib. 3. Instit. cap. 20. Sect. 21. dat het een onnutte uyrvlucht is: Want de voorbiddinghe Christi, en wordt niet min ontheylight, als sy met de ghebeden, ende verdiensten der Heylighen vermengt wordt, dan oft-se teenemael achter-gelaten, ende den apoden alleene in den monde waren. Daer-en-boven in alle bare Litanien, Hymnen, ende Prosen, daer den verstorven Heylighen alle eere werdt toegheschreven, daer en werdt Christus niet eens ghemeldet.

Antw. Wy seggen dat Calvijn ontstaet met sijnadvys, ende dat wy hier van bewijfen vereytschē, die Calvijn hier niet en gheeft, maer alleenlijck Magistraliter spreect, als oft het al Euangelie waer wat hy seght, ghelijck ghy mede bykans over al doet.

Ten anderen, soo heeft Calvijn hier ghebeufelt, dat in alle onse Litanien, Hymnen, en prosen Christus niet eens ghemeldet wordt.

Wat de Litanien aengaet, die beghinnen wy altijd met dese woorden: *Heere ontfermt u onser, Christus ontfermt u onser, daer naer: Sone verlosser des werelts, en Godt, ontfermt u onser: ende wy sluyten de selve altijd*

rijdt met een ghebedt, daer dese *clausule* wordt byghevoeght: *Door onsen Heere Iesum Christum.*

Aengaende de *Hymnen*, en *Prosen*, die worden al tijdt besloten, met dese, oft dierghelijcke *clausule*: *Heerlijckheydt zy aen Godt den Vader, ende aen synen Sone, met den H. Gheest, nu, ende in alle eeuwigheydt, Amen.* Siet ghy wel, hoe vast dat men moet gaen, op 't segghen van u wen *Calvijn*?

Peenius. Somma, daer zijn alle de uytvluchten van *Corn. Hazart* te niere ghedaen, met de welke hy heeft ghepooght alle de *Schriftuer-plaetsen* te ontfenuwen, de welke bewijzen, datter gheen andere *Middelaers* en zijn, noch konnen wesen, als *Christus* alleen.

Antw. Sy staen allegaer nu noch soo vast als een muer, ende daer en is niet een van mijn wederlegghinghen, die ghy selfs hebt doen wanckelen, ick late staen, dat ghy-se soudt te niere ghedaen hebben; daer moet vry ander ghewelt ghedaen worden, als met loose aenflaghen, ende bedriegherijen, (die ick u klaer voor de ooghen ghethoont hebbe dat ghy begaen hebt) de *Ghemeynte* wat wijste maken, en te verblinden.

Ghe.